

శ్రీవైఖానన గ్రంథమాలా

శ్రీవైభావ భగవద్భక్తి భగవద్గురు మహర్షిప్రసాద

అనునది.

దత్తుల చరిత్ర.

శ్రీ సత్యనాథ ముద్రాక్షరశాలాయామ్

ము ద్రి తా ప తి.

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

1925

[illegible]

ಮಾನ್ಯರಾದ

2. Explain the importance of the following:

శ్రీ రస్తు.

శ్రీరాసుచంద్రాయనమః.

శ్రీమద్విఖనన మహాగురవేనమః.

మరీచిప్రోక్తా ఆనందసంహితా.

అథ పోడశోఽధ్యాయః.

విఖననో విభవావతార సూచనమ్.

అతః పరం ప్రవక్ష్యామి భూన్యాం తస్య ప్రవేశనం
వైఖానసస్య దేవషేః శృణుధ్వం మునిసత్తమాః. ౧
స్వాయంభువమనోః కాలే లోకవృద్ధి విచక్షణః
బ్రహ్మ గర్వసమావిప్లవో లోకాన్ సర్వాన్ జగామ హ. ౨

అథ విఖననో విభవావతారప్రకారం వ్యాచక్షాణస్తస్యాఽపతా
రస్య భగవదాప్రత్యమాహఽతః పరమితి. ప్రవేశనమిత్యనంతరం భగ
వతేతి శేషః, వైఖానసో విఖనాః స చ దేవషేశబ్దేనేహ వ్యవదిశ్యతే
దేవశ్చాసాన్మపిశ్చేతి విగ్రహః. యద్వా దేవ ఋషిరేత్యుపమితే సమా
సః, అనేనభగవతే ఏవ స్వీయయా కృపయా శరణ్యేషు రక్షణాయ ప్ర
వర్తకత్వముచ్యత ఇతి ధ్యేయం. ౧. స్వాయంభువో మానూనాం ప్రథ
మోమనుః, మనునాం కాలాదికం తత్స్వరూపం చాగ్రే వత్సతిలోకస్య

ఆవేశక ఋషిస్వరూపుడై యద్భవించ బోవునట్టి దేవుడగు నావిఖననుడేట్లు
భూమికుండవతరింపఁ జేయుటదేనో ఆక్రమంబెరింగించెద నో మునిసత్తమలారా !
సావధానులనై వినుండు. ౧. కృతయుగాదియందు స్వాయంభువమనువు నొక్క
కాలములో లోకమంతయు చిరిచామర కొలనువలె గృద్ధికెంది ముప్పటగొట్టు

సర్వా లోకా సమావీత్య విష్ణోర్నామవిహీనతః

అజ్ఞానేనానైవృతా లోకా వ్యాసిభిః పరివీడితాః. ౩

సూర్యం వినా యథా లోకా అంభకార ప్రవీణితాః

తథా పాపసమావిప్లాః కూరాః దృష్ట్వా విధిస్తదా. ౪

స్వపుత్రసహితో బ్రహ్మ విష్ణులోకం జగముహ. ౫

తత్ర స్థితం మహావిష్ణుం సర్వలోకహితైషిణం

మహాలక్ష్మ్య చ భూమ్యా చ సేవితం పద్మలోచనం. ౬

పృథ్వా వివర్ధనే విచక్షణో దక్షః బ్రహ్మ గన్ధితో లోకా విచచారేతి

హస. ౧. విష్ణోర్నామవిహీనతః విష్ణ్వర్చనవిహీనతః తత్త్వమేవాజ్ఞానావృ

తోప్రయోజకమితి భావః. లోకాః జనా లోకస్తు భువనే చ. విశిరోశః

తత్త్వం చ వ్యాధివీడనేనైవ ప్రయోజకం. ౩. తత్రదృష్టాస్తమాహసూర్య

మితి ౪. స్వపుత్రైః పూర్వోద్భితైః, ౫. తత్ర స్థితం భగవంతం విశిన

స్త్వీ మహావిష్ణుమితి. ౬. త్రైలోక్యం వాసితం యస్మిన్నితి విగ్రహః. వా

సితం తే జగత్సర్వమితి స్మృతేః, ఏతచ్ఛరాచరం జగత్సర్వ మజ్ఞానే

నానైవృతం యతస్సర్వం తవ మాయయా విమోహితమాస్త ఇత్యర్థః.

చుండ నట్టి సన్నివేశమును జూచి సంతసించి యదంతయు తన శక్తిసామర్థ్యముచే

ఁ దిగినదని గర్వపడి తననిర్మాణంబులగు లోకములజూడ సంచారముజేయుటకు ముగల్గి

బ్రహ్మబలులు వెడలెను. ౧, అట్లు తిరిగిదిగి యన్నిలోకములజూచి యెచ్చటగాని

విష్ణువామసంకీర్తనములేని కతమున నందలిజనంబుల నజ్ఞానావృతములగు వ్యాధివీడితు

లుగను, సూర్యుడులేని పగటియగు చంద్రుడును లేక సంభకారావృతమైన చందమున

భగవన్నామసంకీర్తన విహముచే పాపావిప్రంబులగు క్షూరంబులగు నుండ గని స్వ

పుత్రసహితుండై చతుర్ముఖుడంత విష్ణులోకంబునకు జనియె. ౫. అచ్చట శ్రీమహా

లక్ష్మీలోకంబు భూదేవితోడను గూడి సర్వలోకహితైషిణై వెలుగొంగు సప్తపద్మలోచనం

డగు మహావిష్ణునింగని యాదేవునకుఁ బ్రణామంబుజేసి బ్రహ్మయు నో దేవదేవేశ్వరా!

త్రైలోకంబుల కాధారమా! నీమనమస్కరము. నీయొక్కయర్చనములేని హేతువు

జగమంతయు నజ్ఞానముచే యావరింపబడియున్నది. జగత్తంతయు నీమాయచేతనే

(వైఖానసాచారి భృగ్వాదైర్విర్యైశ్చ స జోధాయనైస్తథా?)

తం నృష్ట్యైహ తదా బ్రహ్మ భగవంతం ప్రణమ్య చ. ౭

బ్రహ్మ. — నమస్తే దేవ దేవేశ నమస్తే! హా కృవాసిత్?

త్వదర్శనం వినా సర్వం జగదేతచ్ఛరాచరం

అజ్ఞానేనాచ్యుతం సర్వం తన మాయావిమోహితం. ౭౪

త్వన్నామధేయస్మరణ విహీనత్వాజ్జగత్ప్రభో

ముహ్యతి స్మ మహావిష్ణో కృపయా పరిపాలయ

తస్మాత్త్వదచ్చయం విష్ణో కథం భూమ్యాం కరోమ్యహం. ౯

త్విదాజ్ఞయా నుయా స్మష్టం విశ్వం సదసదాత్మకం

త్వాం విరాగతిరేతేషాం నాన్యోస్తి జగతాం ప్రభో. ౧౦

౭౪. జగదిదం ముహ్యతి. ౯౪. 'త్వాం విసేతి బ్రహ్మణా కృతా శరణాగతిరుచ్యతే నా చ స్వవిషయా స్వసతీవిహిత జగద్విషయా చ జ్ఞేయాం ౧౦ దృశ్యతేఽన్యత్ర చ భక్తప్రార్థనమేతద్రూపం, త్వాం నియోజ్యోమహే విష్ణోలోకానాం హితకామ్యయా, రాజ్ఞో దశరథస్య త్వమయోధ్యాప్రిపతే ప్రభో. ధర్మశ్శస్య వదాన్యస్య మహాషికసమతేఽస్య. తస్య భాష్యాసు తిస్త్విషు హీ శ్రీకీర్త్యవమాను చ, విష్ణోపుత్వయాగాగచ్ఛ కృత్వాత్మానం చతుర్విధం, తత్ర త్త్వం మానుషో భూత్వా ప్రభుత్వలోకకంటకం, అవధ్యం యైవ తైర్విష్ణో సమరే జహి రావణానిత్యాదితా.

మోహితమైయన్నది గదా, ౭౪. నీయొక్క నామస్మరణము లేనిచే జగదంతయు మోహితమై యున్నది గావున కృపాగ్రహముచే నీమానుషులొలగించి యుద్ధాది నిరసాలింపుము. ౯౪. అట్టినినున్న చూరశక్యమగుట వలన నాయర్చనమును భూమిమీదను నేనెట్లు చేయించగలను. మహాత్మా! నీయొక్క యజ్ఞనయనంబియే (వియాధారమును నమ్మియే యునుట) నదసదాత్మకమును నీజగమంతయు నేను సృష్టియింపిని. ౧౦ జగది శ్వరా! నీకంటె యీజగత్తులను గతి వేరవ్వకులేదు. పూర్వము సృష్ట్యాభయముచేతివునాతోడ నాజ్ఞాపించి పాదానమొసంగిన తెరంగుననే నీయజ్ఞులు నిర్వర్తింపుము.

యథోక్తం మే త్వయా విష్ణో పూర్వమేన కృపానిధే
తిథా కురుష్వ దేవేశ భక్తాఽనుగ్రహదీప్తితః.

౧౧

ఇత్యర్థయంత్రం బ్రహ్మణం ప్రత్యువాచ శుచిస్మితః
శ్రీభగవాన్. బ్రహ్మణ త్వయా సి సృష్టానాం రక్షణం తు కరోమ్యహం.

పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతాం
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే.

౧౩

అర్చావతారరూపేణ లోకేఽస్మింశ్చితురానన

అవతారం కరిష్యామి భూమ్యా లక్ష్మ్యో సమన్వితః.

౧౪

దేవైస్సానుచరైస్సాకం త్వం తు లోకం సమావేశ.

౧౪౫

శుచిస్మితో భగవానితి విశిష్యతే. ౧౧౫. త్వయామ్యహమితి పాశః.
౧౨, ఇదం మే వైధం కర్మేత్యాహ పరిత్రాణాయేతి. సాధూనాం పరి
త్రాణం రక్షణం, దుష్కృతాం వినాశశ్చ. ఇత్థం ధర్మసంస్థాపనప్రయో
జనాయాఽహం యుగే యుగే కాలే కాలే సంభవామ్యవతారం. కరో
మి ఇదం మేవ్రతం. ౧౩, సంప్రత్యుచితం తిమవ స్వరూపం విశిష్యస్త్వ
ర్చావతారేతి. అన్యత్రి చ, భయం త్యజతే భద్రం వో హితార్థం యుధి
రావణం, సపుత్రిపౌత్రం సామాత్యం, సమిత్రజ్ఞాతిబాంధవం. హత్వాక్రూ
రం దురాత్మానం దేవమీణాం భయావహం, దశ నమఃసూత్రాణి ద
శ నమఃత్రాని చ, వత్సామి మారుషేభోకే పాలయక్ పృథివీమిమా
మిత్యాదీని దృశ్యస్తే (ఆవృత్తః). ౧౪. త్వం స్వలోకమభివ్రజేతి

నీవు కృపానిధివి, భక్తాఽనుగ్రహ దీప్తితుండవని బల్కెను. ౧౧. ఇట్లు ప్రార్థించెడి
కమలంభవుంగని భగవానుడును మండస్మితముతో నోకుమరా! నీచేంద్రియింప బడి
న జగత్తును నేను పరిపాలించెదను. ౧౨. ఇది నేనుసంకల్పించిన కార్యమే అయి
యున్నది. సానువులరక్షించుటనను దుష్టుల శిక్షించుటనను అయా కాలములయందు
నేనవతరించగలను. ఇయ్యది నావ్రతము. నేనిపుడు లక్ష్మీదేవితోడను భూదేవితోడను
కూడినవాడనై భూలోకమం దర్చారూపమున నవతరింపబోవుచున్నాను. ౧౩. నీవు
త్రుటల నీదేవతలతోడను పరిజనంబులతోడను నీలోకమునకేగి నీకార్యముల చక్కజూ

ఇత్యుక్తవస్తం దేవేశం భగవస్తం ప్రణమ్యుచ
 స్వపుత్రసహితో బ్రహ్మ స్వలోకం స జగము హ. ౧౧౫
 అథోవాచ హృషీకేశో భగవాన్ భక్తవత్సలః
 లోకానుగ్రహరక్షార్థం విఖనోమునిపుంగవ. ౧౧౬
 అవతారం కరిష్యామి భూమ్యా లక్ష్మ్యో సమన్వితః
 తస్మాన్మదర్శనం కార్య త్వయైవమునస్తమ ౧౧౭
 ఆత్మార్థం వా పరార్థం వా గృహే దేవాలయే పి వా
 నిత్యనైమిత్తికే చైవ మదీయారాధనం కురు. ౧౧౮

పాఠః. ౧౧౫. ౧౧౬. అథేతి బ్రహ్మణస్సాన్వి౭వాసం ప్రతిగమనోత్తర
 క్షణం లోకేష్వనుగ్రహద్రక్షార్థం విఖనోమునిమువాచేత్యర్థః. తేన కార్య
 సత్వాత్. ౧౧౬. (అవతారమిత్యప్యేవృత్తః.) ౧౧౭. తస్మాద్దేవో నత్రా
 ౭పి త్వయైవ మదర్శనం కార్యమిత్యర్థః. అథ తస్మాత్కాలాదితి వా.
 ౧౧౮. ఆత్మార్థపరార్థశబ్దౌ నిరుక్తౌ. నిత్యనైమిత్తిక ఇతి న యథాసౌ
 ఖ్యం, నిత్యమారాధనం నైమిత్తికముత్సవవిశేషాదీత్యర్థాత్. చేత్యేన
 మాదౌ మదీయారాధనం త్వమేవ కుర్విత్యర్థః. ౧౧౮. తత్ర లో
 కే౭వతఃప్రణమణ్యమంశస్య తవా౭సెకారో నిరలకుశో౭కృత్రిమశ్చేత్యాహ

చిక్షానును. అని యజ్ఞాపించెను. ౧౧౫. భగవానుని యనుజ్ఞననుకరించి బ్రహ్మము
 నట్లే ధనలోకంబునకు జనియె. ౧౧౬. అంతట భక్తిహృద్భావోద్ధయగు భగవానుడు
 లోకానుగ్రహరక్షమును గావున మునివేషధరుడగు విఖనసునిఁ జూచి యిట్లునినెను.
 ౧౧౭. ఓమునిసత్తమా! లక్ష్మీదేవి భూదేవులతోగూడి నేను భూలోకమందరలింగ
 జోవుదుంటిని గావున నచ్చట నీవును విభవావతారమును ధరించి నన్నారాధించుచు
 డవలయును. ౧౧౮. ఆత్మార్థముగాని పరార్థముగాని గృహమందును దేవాలయమందును,
 నిత్యనైమిత్తికంబులగు సమస్తరూపమును నారాధనా విశేషంబులను నీవునిర్వర్తింపు
 చుండవలయును గా. నాచేజేయబడిన సమస్తమను కారీరసంస్కారములు గల్గినవాడవగు
 టచే నీవు కాస్తా) ప్రర ప్రతిపాదితము నేవిధమును, దీక్ష, తపము, కర్మము సమవాటి
 తో ప్రసంగముకర్మలేదు. నీవెక్కడనుండినను ముక్తుడవైయునను నర్వలోకహితార్థిసను

స దీక్షా న తపః కర్మ నాస్తి మత్కృతకర్మణః
సర్వభూః సీతానామ మదీయాధానం కురు. ౧౯౫

ఇత్యుక్తిస్త్రా దేవతం సర్వభూతాత్మనా స్థితం
ఉవాచేదం భూమాద్విష్ణుః ప్రణమ్య విభవోమునిః. ౨౦౫

శ్రీనిఖిలాః భవతామగుప్తీః లక్ష్మీ ధవ్యైస్త్రిపురుషోత్తమ
నాతః పరతరం కార్యమన్మాకం చ దివౌకసాం, ౨౧౫

స శ్వేతయః శ్వయోక్తా హి నిత్యనైమిత్తికాదికం
కర్తవ్యం సతతం కర్మ కర్తుం నేశాః ప్రయత్నతః. ౨౨౫

సతి. దీక్షా పంచసంస్కారాదిహంసా తపో యమనియమాదిసాధ్యం. కర్మ యచ్చాన్యదగ్నికార్యస్తంసాధారణ్యేన విహితం చ, మత్కృత కర్మ త్యాజ్యేభ్యోస్తవ నైవమాద్యాః క్రియా అపేక్షితాః. ౧౯. మదాజ్ఞాకరణేనామపంగా త్పరలలోకహానికరత్వం చ తవ మహా భాగధేయ ఇత్యాహ సర్వభూకేతి. ౧౯౫. భూమాదితి, పంచభూతసతసాధ్యసః కృతామౌజలిపుటోభూయోఽన్యధాః. ౨౦. అస్మాకమితి భూమాన్యం శిష్యైస్సహవతిరివ్యచానానామితి బహుంక్తి. ఏపయు త్తరత్రాపి. దివౌకసాం దేవానాం. ౨౧౫. పరమితి మనుష్యా భవన్యతి దేవాశ్చేత్యర్థః. ౨౨.

నావల నే నాయాంసుంక వగుటచే నట్లే యాభాగమును వహించి వాచేయమితమును కార్యములజేయుము అనెను. ౧౯౫. ఇట్లు వదియించెడి కర్మభూతాత్మకుండును దేవత కుంకరి భయక నిత్యదైవమస్మరించి విజయముండును శి. పురుషోత్తమ! సియొక్కయనుగ్రహము జానంగ ప్రసరింపఁబడెనే నేను భవ్యకవయితిని. భూలోకమునందవతరించబోయెడి మామను యాదేవతలకును నైత్యము నియాజ్ఞ నిర్వర్తించుటయు నిన్నారాధించుటయు ననుటకంటె చేయదగిన ఘనకార్యమెద్దియు నితరమైనదిలేదు. ౨౧౫. మేముం దరిమును నీచే జిప్సబడిన (వేలములచే శాసించబడినవాము) నిత్యనైమిత్తికములుగ విధియలపబడిన విధానుక కృత్యములు నే జేయుటకు శక్త్యముగాక భ్రష్టస్థాయుల మగుచుంటిమి. అందుకు కేవలము నివృత్తమైతే చేయవలసిన తత్కార్యము నుండదగిన మావంటి మహాపుణాలచే సూర్యోదయాది సూర్యోదయ పర్యవ్తము. (అరువదిగడి అలకాల్పం

తథా సతి తు దేవేశ ద్విత్కర్మ మునిభిః కిం
ఉదయాద్యధయాస్తం చ క్రియ తేచంచలాత్మభిః. ౨౭౫
భవదారాధనం విష్ణో కథం భూమాస్త్రా కింమ్యనాం
త్వత్కర్మ క్రియ తే య త్త్వత్కర్మభావో భవేద్భవం. ౨౭౬
అనాదిక మిదం కార్యం దులభం చ దివోకనాం
యతో నాచో నివ ర్తంతే అప్రాప్య మననా సహ
తస్మిన్ కర్మణి ఘోరే మాం నియోజయసి కేశవ. ౨౭౭

కర్తవ్యం సతతం కర్మ వేదవిహితం కర్మ ప్రయత్నతో యత్నాదపి కర్తుం
నేశాస్సమర్థాః కర్మాచరణస్య దుష్కరత్వాదతి భావః. గమనా కర్మ
లోగతితి స్మృతే. ౨౭౫ తథా సతీతి స్మృత్వి విహితస్వధర్మానము
స్థితమేవానసమర్థే జనే కథమయం భారో నిష్కీప్యత ఇతి భావః. అచం
చలాత్మభిః కర్మం ద్వా తేజైస్సనిభిః కథం తవేదమారాధనరూపం కర్మ
స్వకర్మధర్మైస్సమచ్యుత్య కర్తుం శక్యత ఇతి పృచ్ఛతి. అహమిత్వ
నేన కోపి సమర్థోఽన్యో నియజ్యతామిశ్యపి నూచయతీతి భావః. ౨౭
త్వత్కర్మానారాధనం తవ ప్రీత్యా క్రియత ఇతి యత్త్వే కర్మభావో
భవేత్, తచ్చాపి తవైవాజ్ఞాయావత్పాస్మహంప్య మిత్యాశయః భుక్తిం
సన్విత్త్యర్థకః. ౨౭౪. చోఽనుక్తసముచ్చయాఽర్థః. ౨౭౫. యతో ఇతి
శ్రుత్యనుకరణం. తస్మిన్ తావత్శ్రుత్యుపబృంహితే పరబ్రహ్మణే త్వ
యి నియుక్త ఇతి శేషః. కర్మకారాధనమపే మాం. నియోజయసి కేశవ
తి సంబుద్ధిః ఘోరో భయంకరః కర్మణాం సంకరాదా దోషబాహుల్య
స్మరణాత్. ౨౭౬. తస్మాత్కర్మణో దుష్కరత్వాద్భేతోః నాస్తరీయకేణ

బుననుట) చేయదగిన యారాధనముగూడ తక్కిన కర్మములతో జేర్చి యెట్లు చేయగ
లయు. ౨౭౪. ఇట్టి నీయారాధనము భూమియందు నేర్పెట్లు చేయగలదు. ౨౭. ఇట్లే
నీయారాధనముచేయుటయే తటస్థి దినవో మాకు విహితములగు నిత్యకర్మలక్షణముట
యందును (అవకాశము చాలకయినట) నీయారాధనమందును (అనవధానముచేతనను
ట) గూడ లోపము సంభవించుననుట నిచ్చును. ౨౭౪. ఈ కార్యముచిత్కిలి యుష్మ

తస్మాత్త్వదర్శనే లోపస్సూభ వేదితి మే భయః, ౨౬౪
 సదా త్వదనుజీవిత్యాత్సదా త్వత్సన్నిధిస్థితేః
 అపచారా అనంతాశ్చ భవన్త్యేన న సంశయః, ౨౭౪
 ఆరాధనానాం సర్వేషాం విష్ణోరారాధనం పరం
 తదప్యారాధనం కర్తుం భీతోఽస్మి కరుణానిధే, ౨౮౪
 తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా భగవాన్విస్మితోఽబ్రవీత్ ౨౯

మానుషేణానవథానేన లోపో దురపోద్య ఇత్యాశయః. ౨౬౪. అరుజీ
 విత్వం తదర్పితసర్వద్రవ్యోపభోక్తృత్వం తథా స్మృతేః. సన్నిధిస్థిత్యా
 యుక్తిస్థీనన శ్వాసాశిస్సగ్గ సల్లాపాది సుభవ ఉచ్యతే. ఏతాదృశా అప
 చారా అనన్తా అసంఖ్యా దురన్తా వా అసంశయం నిరాబాధం భవన్తి
 సంభవన్త్యేవ అపచారోఽపరాధః తత్స్వరూపము త్తరత్ర వక్ష్యతి. ౨౭౪
 పరం సులభం, చత్రం పుష్పం ఫలం తోయ' మిత్యాదినా భగవదుక్తే
 స్తదర్పణేనైవ తస్య సులభత్వాత్. అన్యేషాం దేవానామారాధనే త
 త్తద్విహితానాం పదార్థానాం సంపాదనే చాలభ్యాత్. యద్వా ప
 రంక్రొత్తం విస్తోః పరమత్వాత్ అపిరా పరమత్వేపి త్రతానవధానదరి

రమైనది. దేవతలచే సైతముజేయ శక్యముగానిదియే. నీస్వరూపమును చెలసికొనుటయం
 దు వేదంబులును వేదనిఘటననంబులు సైతము వంతిత ప్రజ్ఞంబులయి మరలుచున్ననో
 అట్టి నీయారాధన కర్మమునందు భూలోకమం దనతరింపక జేసిన మనుష్యమాత్రుడనగు
 నానీనియోగించుచుంటివా? ఈయారాధనమందు లోపము సంభవించుట నిస్సంశయ
 మగుటచే నిత్యుది యభ్యుదయపేతువగుటకు మారు ప్రత్యవాయోప హతుంజనయ్యె
 దనని భయపడుచున్నాను. ౨౬౪. యెల్లపుడును నీపేరిట సంపాదించబడినట్టి నీకై
 యొసంగబడినట్టియు ద్రవ్యమునే యనుభవించుచు చారాపుత్రాదలబోషించుకొనుచుం
 డుటచేతను నీసన్నిధానమునే విడువకఁ గనిపెట్టికొని యుండుటచేతను (కాల్కాస్తర
 గమనమునందును వ్యాపారాస్తర కరణమునందును అవకాశము లేకుండుటవలననగుట)
 అనేకములగు నవచారంబు లనుత్పంబుగ దట్టనించుచునే యుండగూడు ననుటకే సం
 శయమును లేదు. ౨౭౪. ఆరాధనములన్నిటియందును (భగవత్స్వరూప జ్ఞానసంపాదన

శ్రీభగవాన్. వైఖానస త్వమేవాత్ర మదారాధనకృద్భవ
 త్వచ్చిష్టాశ్చ ప్రశిష్టాశ్చ పూజాం కుర్వన్తు మామికాం. 30
 వైఖానస ముచిశ్రేష్ఠ ? మదారాధన కర్మణా
 స్వకర్మతోపసంత్రాసం మా కురుత్వం మహామునే. 31
 న్యానాతిరేకతో యాని కాలభేదేన వా క్వచిత్
 సంపూర్ణాన్యేవ కర్మాణి సదామద్గతకర్మణః. 32
 త్వద్వంశస్థమనీంద్రాణాం తద్దైవాస్త్ర మమాజ్ఞయా 33
 త్వద్వంశజానాం సర్వేషాం గర్భవైష్ణవజన్మనాం

ద్రాణాం మానవానాం లోపసంపాతభీత్యా భయపేతురుక్తా. యద్వా
 ఆరాధనానామితి భగవత్ప్రాప్తిసాధనానా మిత్యర్థః రాధనం సిద్ధిః, రా
 ధ్యసంసిద్ధావీతి ధాతుః. తాని చ సాధనాని జపహుతార్చన ధ్యానాన్య
 క్తాని తత్ర చతుషుః సూక్తేషు విష్ణోరర్చనాపిణః ఆరాధనం సగు
 ణారాధనం అస్య తద్దైవార్థ జ్ఞాచిత్యాత్. పరంశ్రేష్ఠం. తథా సిద్ధా
 న్తాత్. విస్తరస్త్యగ్రే ద్రిష్టవ్యాః కరుణానిధే ఇతి హేతుగర్భవిశేషణం
 ౨౫. త్వదన్యః కోఽప్యస్య కార్యస్య నిర్వర్తయితా నేత్యాహ వైఖా
 నసేతి. ౨౫. త్వయి త్వనేకత్ర గ్రామే గ్రామే గృహే గృహే ఇతి

సాధనములనుట) భగవానుని సుఖంబుగ విగ్రహాలయంబు బ్రతిష్ఠించి నీ వుపదేశిం
 చిన యాయారాధనము చేయుటయే యుత్తమమైనదయినను ఆయారాధనమందు నై
 తము నాశక్తియందలి యవిశ్వాసముచేచేయ భయముగలుగుచున్నది. ౨౫. ఈవిధంబుగ
 విఖనసుని వచనంబులను భగవానుడచ్చెరువంది ఓమునిస్తమా! నీవే నాయారాధన
 మును చేయకలెను (నీవందుకై సృజింపబడితి వనుట) నేభూలోకమునం దనకరించు
 నపుడు ప్రతిగ్రామమందును ప్రతిగృహమందును అనకరింపబోవుచుంటిని గాన సమస్త
 ప్రదేశంబులందును నిత్యమర్చించుటకు సౌకర్యము గలుగునట్లు నీశిష్యులను ప్రశిష్యులను
 అందఱును నీవలెనే నన్నారాధించు చుండవలయును. ౨౫. మరియు నాయారాధన
 కర్మయం దన్వయించుటచే నీకు స్వకర్మలోపము సంభవించునను సంశయము మాత్ర
 ముంచుకొన నక్కరలేదు. 30. నాయారాధనమునం దన్వయించుచుండునపుడు

అహమేవ స్యయం గచ్ఛేత్ మమ్యుదాం ధారయూమహం 33౪

3౦౪

చతుర్వదైశ్చ సంమిత్రం మయామిత్రం తవేరితం

శధాఽపి త్వన్మతాస్సర్వే యజుర్వేదాఽనుసారిణః, 3౦౫

మదర్చనం తు సర్వేషామేహికాముష్మికప్రదం

తస్మాన్మదర్చనం నిత్యం కుర్వన్తు మమశాసనాత్. 3౦౬

నత్సర్వత్ర యగపదవతీర్ణే కథమహమేకాకే యగపదేన సర్వత్రాఽరా
ధయేయమిత్యాశంకమానచూహం త్వచ్చిప్యాశ్చేతి. 3౦. త్వత్కర్మక్రి
యతే యదీత్యస్తముక్తం ప్రతిపదతి మదారాధనకర్మణీతి. 3౧. యాని
కర్మాణి విహితాని న్యూనాతిరేకాభ్యాం దుష్టాని కాలభేదేన కృతాని
చ తాని సర్వాణి యథాశాస్త్రమనుష్ఠితాని భవంతి సర్వకర్మఫలదా
త్వత్వస్య మదరుగ్రహయత్త్వాదితి భావః, తత్కర్మఫలదో వారిః రితి
స్మరణాత్. 3౨. త్వత్సంశ్లాస్తత్త్వానూత్రానుసారిణః శేషాం ముసీం

తమతమనిత్య కర్మములయందు న్యూనాతిరేకములు సంభవించినను (సకాలకృతములు
కావండుటచే) కాలభేదదోషము సంభవించినను | అట్టిలోపములన్నియు నాయనుగ్ర
హముచే పరిపూర్ణములయి దోషగుప్తములు గావండు నుండగలవు. (సర్వకర్మసమా
రాధ్యుండను సర్వకర్మఫలప్రదుండను నేనేనుటట). 3౨. నీవలెనే నీవంశస్థు లందర
కుమారుగాక యని యనుగ్రహించుచున్నాను. 3౨౪. నీవంశజాతులందరును గర్భవైష్ణ
వులగుదురు. వారలకందరకును గర్భదశయందే నాయసాధారణ చిహ్నములగు శంఖచ
క్రములను ధరింప జేయుచున్నాను. 3౩౪. నాయారాధనమున సమయమునందే ఆ
యగార్చనకర్మముల నాధరింపదగిన సమయ మాసన్నమైనను ఆయాకర్మములను నా
యావాయవముల పూర్తిచేసిన వెనుక చేయవలెను. కాలభేదానుష్ఠానమువలన దోషమెం
దొప్పును. అట్టిచేయుటకు తుర్వేదములకు సమష్టిరూపముగ నుండు నఖండ
ముగు పదమున ననుపదేశింపబడియున్నది. అట్టివేదమునే నీవును నీవంశీయుల కుపదే

చతుర్వేదం సమగ్రం చ మన్మతం సర్వమేవ చ
అశత్ర్య సర్వశాస్త్రాశ్చ కలా నాన్తస్తి మదర్చకః. 324
కేవలం భక్తిమాత్రేణ సంతుష్టోఽస్మి సదా మునే. 35
వైభావస త్వన్వంశస్థాసాన్విత్యాహవభోజనః
సదా మగ్రతః త్రత్యాన్వత్ప్రతా ఇతి కీర్తితాః. 36
కృతాన్తాధికారిణస్త్రాగ్నోత్పన్నసంబంధినో మయి
మత్ప్రసాదేన సామ్యేన సదా మామర్చయన్తు తే. ౪౦

ద్రత్వం సంపాదయతి మునీంద్రాణామితి. 324. త్వన్వంశజానామపి త
త్త్వవ్యవదేశే గమకమారా త్వదితి తే సర్వే గభావైష్ణవజ్ఞానో భ
వంతి విధిః, 33. తత్రతేషాం గభావైష్ణవత్త్వస్య సిద్ధప్రకారమా
హంహమితి. ఆదరాశితయాదాద్యస్తయోరహం శబ్దో ద్విరుచ్యతే,
ముద్రాశబ్దస్య చిహ్నసామాన్యనాచకత్వేపి ప్రకరణాచ్చంకచిక్రవరత్వ
ముచ్యతే తథా భృగురపి. గభానూస్యప్తమే విష్ణుబలిమితి. న్యూనాతి
రేకత ఇత్యుక్తం విశదయతి మదారాధనేతి కర్మకర్తృనో విహితవేదే

శింపగలవు. అయినను వారలు యాజుషులనియే పిలువబడవలయును (వేదసమష్టిరూపమ
గు శబ్దరాశికి 'యజుస్సు' అను నామాంతరము గలదని హృదయము, ఆవిష్కరమిదివరకే
చెప్పబడియున్నది) 324. నాయర్చనమువలన సర్వలోకంబులకు హితముచేయఁబడు
గాన నీవంశస్థులందఱును తమకు ప్రత్యేకించి సంభవించెడి ఉత్పన్నములను బాటింప
క లోకరక్షణార్థమై నాయర్చనమును జేయుచుండవలయును. 325. సమగ్రముగ జ
తుర్వేదియులను తదనుయాయుగు శ్రీ శాస్త్రంబును, తదనుసారియగు నాస్త్విక్షక్యాది
చతుర్దశవిద్యల నభ్యసించి నన్నారాధించు నర్చకు లీహవకాలమంగు సంభవించుట
యగుదగుచున్నది. 326. కావున కేవలభక్తిమాత్రముచే జేయబడు నారాధనము చేత
నే నేను ప్రసన్నుడ నగుచున్నాను. 327. నీవంశస్థులందఱును సాత్వికాహారములను
భుజియుచువారిలగు నాయందర్శింపబడిన చిత్తవృత్తులు గలవారలుగ నుండి నా
పుత్రులనబరగుదురు. 328. వారలు కృతాధికారులు నాయంగు నియతసంబంధముగ

తస్మాన్మదర్శనే నిత్యం మాభీష్ట్యం మదసుగ్రహత్. ౪౦౪

బ్రహ్మద్యా దేవతాస్సర్వే ఋషయశ్చ తథా మునే
అశక్తాస్సర్వ ఏవై తే మదీయాఽరాధనం ప్రతి. ౪౦౫

తస్మాన్మదర్శనానిత్యం సర్వాభీష్టమవాప్స్యసి. ౪౦౬

ఇత్యుక్తే! చ హరా నాయోత్తం ప్రణమ్యాహ వైమునిః. ౪౦౭

త్యర్థః. ప్రవర్తతే ఉపస్థితో భవతి. 3౪౪. మంత్రం మంత్రజాలం వేదః. 3౪౫. అధాఽపి తే చాతుర్వైద్యకా ఇతి న వ్యవహీయస్తే, కింతు యా జాతా ఇత్యేన యతస్సమప్తిరూపస్య వేదస్య యజుశ్చబ్రహ్మచ్యుత్యస్య పూర్వముక్తేః. 3౪౬. విహితకర్మాచరణే నాపి మోక్షసిద్ధ్యతీతికిమేతేనక్తే శాఽధికేనార్చనేనేత్యత్రాహ సర్వేషామితి. 3౪౭. చతుర్వేదం చతురో వేదాః, మన్మతం శ్రీవైఖానసభగవచ్ఛాస్త్రం. సర్వశాస్త్రాణ్యన్వీక్షణ్యాదీని, కలావిత్యుపపత్తిణం. మాచారాధయితా నాస్తి వింలో

వారలగుచున్నారు. 3౪౪. సౌమ్యమగు నాశ్రుసాదిముచే వారలు నిరాశాధముగ నాయర్చనము సేయుచుండవలెను, కావున నాయర్చనము చేయుట నుండు నీవనుకొని నల్లెంత మాత్రము భయపడవగిన కారణములేను. ౪౦౪. మరియు బ్రహ్మాది సమస్తదేవతలను తదితిరులగు మహాఘోకలను నీవుఁక్కి యెవ్వరేని నాయారాధనలచేయుట యందు సమర్థులు కాజాలరు. ౪౦౫. దానంజేసీయు నీవే నాయారాధనయు జేయవలసినవాడవు. దీనిచేనాసమస్త యభీష్టములను పొందగలవాడవు [నాయునుగ్రహము నంపాదించితి నగలవనుట] అని పలికెను. ౪౦౬. ఇట్లు భగవానుని యాజ్ఞానుశీరసావహించి విభవసుడును, ఓదేవేశా! నీయాజ్ఞానుసారము నీయారాధనముసేయు నావంశస్థులందఱును యెల్లత్రడు దేవద్రవ్యాను భవము గలుగుట వలన దేవద్రవ్యోప జీవులగు గలుగు దోషములు గలుగ గలవే యను సంకయమును దీర్చుంటివని జ్ఞాపక పరచు చున్నానని యడిగెను. ౪౦౭. అంతట భగవానుడు చిరునగవుతో విభవసునిజూచి యో! నుమారా ఆధర్మమును గూడ నేనే నిష్కమిం చెదను, నాయారాధనముసేయు నీవంశస్థుల కా దోషమెంతమాత్రము కలుగజాలదు. ౪౦౮. నాద్రవ్యమునే హవ్యకవ్యము అందును అతిథి పూజనాదులందును (వైవికపైతృక మానుష కర్మలన్నిటి యందుననుట)

శ్రీనివాసః, మద్వంశజానాందేవేశత్వదాజ్ఞాంచప్రకుర్వతాం

సదాత్వ దనుజీవిత్వాత్త్వస్త్రివ్యాఽనుభవా ద్విభో

దోషాభవేయస్సర్వేషామితి చింతాఽకులోఽస్మ్యహం. ౪౪

ఇత్యుక్తవస్తం దేవేశో ముని మాహఽభవిస్మితః. ౪౪౫

శ్రీభగవాః . సూక్ష్మాఽరజమహబుద్ధే తద్ధర్మచ వదాన్మహం

వైఖానసానాం తద్దోషోనాస్తి మత్కృతకర్మణాం. ౪౪౬

మద్ద్రవ్యంహవ్యకవ్యేషు దానాఽభ్యాగతపూజనే

భవతి. అతః కేవలం భక్తిమాత్రసహకృతేనాఽర్చనేన తుష్టః ప్రస
నోఽస్మి. భవిష్యామిత్యర్థః. భక్త్యాభగవస్తం నారాయణమర్చయే
దితి శ్రీసూత్రం 3౮. 3౯. కృతాధికారిణ ఇత్యాది వ్యాఖ్యాతం. ౪౦౫.
౪౧౫. తస్మాన్మదర్థం మయైవ ప్రేరిత త్వాద్ధేహోః. యద్యత్త్వంసంది
న్యసితిస్మిన్మహంపూరయామితి. భగవాంసస్యోఽఘ్నిభూయస్రో
త్సాహాయతీతభావః. ౪౨ ఇత్యుక్తేరాచితేతి న్యాయో. ౪౩౫ సదా త్వ
దనుజీవిత్వాదితి పూర్వోక్తా శంకామసమాహితాం పునస్సార్వభౌమ
మద్వంశజానామితి. వంశిశ్చిష్యానుక్రమప్రాప్తః భృగ్వాదిమునయః పు

మఖ్యముగ వినియోగింపదగను. ౪౨౫. వేయిమాటలలోడ నేమి ప్రయోజనము!
నీవో సత్యముజేసి చెప్పవున్నాను. నీవు 'ఆత్మావైపుత్రనామాఽసి' (తండ్రి యొ
క్కయ్యాత్మయే ఆభేదముగ పుత్రుడగును) ఆను శ్రుతివాక్యవిపరకము పుత్రుడ
వగుటచే నాయాత్మయే యగుచున్నావు. (నేనేనీవనుట) (నీవంశస్థులందరును నీయా
త్మయగుటచే నీవేయనుటకేమి యాత్మేపము) ఇట్లు పరంపరాసంబంధముచే వాంఛన
నాయాత్మయేయగుటచే నాయంశసంభూతు లగుటంజేసియు నాయజ్ఞుల విషాదహీం
చి దానిని నివ్వర్తింపు చుండుటంజేసియు నాద్రవ్యమునేగాక తేత్రములను బింబముల
ను చివరి కాలములను సైతము వారలు స్వేచ్ఛగ ననుభవింప నహంకారగుచున్నా
రు. ఆపత్కాలములయందు తేత్రాదులను విక్రీణనము మొదలగు కార్యముల జేసి యు
నుభవింపనను దానలేక మేనియు దోషము సంభవింపజాలదు. ౪౨౫. అట్టి విక్రయాదు

ముఖ్యమేవాన్స్తభవతాం సదా మత్కర్తృకుర్వతాం. ర౬౪

కిమేభి బణబుభిర్వాక్యై స్సత్యేమేవ వదామ్యహం
ఆత్మావై పుత్రినామాన్సి త్వమేవ మునిసత్తమ, ర౬౫,

X X + ర౬

మదూశసు భవత్వాచ్చ మదాజ్ఞాపరి పాలనాత్

మద్భ్రవ్యం తేత్రబింబాని ఆలయాని? యథావది

విక్రీణనాదికా శ్యేషు నాన్తి చోషా మమూష్షయా. ర౬౪

మదీనుభవభోగేన మత్క్రియాలాపనేన చ

మచ్ఛరీతియా సత్యమపచారో న విద్యతే. ౩౦౪

త్రా ఇతి శిష్యాణాం పుత్రత్వస్మృతేః సదీయోవాశోన్మవర్తమానస్స
మేధతే. ర౬ ర౬, తత్కర్తృకాణాజ్ఞానోః పూజ్యవ్యాఖ్యానాయ భవ
తామిశ్యుక్తం. ర౬౪, ర౬౫ యథాన్విమసి మే పుత్ర తథా త్వద్వం
శిష్యం అపీశ్యర్థశ్లోకార్థస్త్రుతి త్రుటితన్యాత్ ముదంశేత్యాది వ్యాఖ్యా
తం. ర౬౪ విక్రీణనాదిస్వయం కైంకర్యలోకేష్యపచారిస్తేహం
నేత్యాహ మదూశేతి, మచ్ఛరీతితయేశ్యపి పాఠః. ౩౦౪

అత్ర భగవఃస్వనాపిరహే లోకానాం శోచ్యత్వా తాత్కాలిక
భగవద్భగ్నా సంవాదో భగవద్విఖనస్సంవాదః. అర్చకానామధి.

అవలన నాయారాధనకార్యములయందు లోపముగలిగినను నేననుభవించుచు ద్రవ్యమును
నానుగాదని వారలే యనుభవించినను, వారలను నాశరీరమే గావున (తత్స్వరూప
ముగ గూడ భోక్తృమే నేనేనుంటుచే యునుట.) అంతటియపచారహేతువును లేదు.
౩౦౪. నేనంత్యముగ నీయంశమును వాదనము జేసి చెప్పించుటని గాన నీవు భయ
రహితుండవై నాయారాధన కర్మమునిప్పుడే సన్నద్ధుడవుగ మృతే యాదేశించెను.
౩౦౫. ఇట్టివిధముగ విఖనమునకుల సమస్తంశములను దీర్చి యామునీంధ్రుని హృ
దయమును తృప్తిపరుపగల సమాధానముల నన్నిటినిసంగి దేవేసుండని నావిష్టుడు
కొంచెము కాలపుట్టే యూరకుండెను, ౩౦౪,

అదయ స్త్వం భవన్నాశు మదారాధనకృష్టం.

గీ.౧

ఇత్యుక్త్వా దేవదేవేనస్తాష్ట్రీమాస కృశావిధిః,

గీ.౧౪

ఇత్యుక్త్వా షేక శ్రీనైఖానసే మరీచిస్తోత్తాయా

మానస్స సంహితాయాం (విభవనోపభ

వాఽవతార సూచనం నామ)

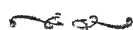
పోడ శో ౭ ధ్యా యః.

కారవైలక్షణ్య మిత్యంశాః ప్రతిపాదితాః. అహత్య స్తోత్రానాం సంఖ్యా స్థానైకపంచాశత్ కుండలీకృత స్తోత్రాన్దో న గణితః. గణితే తిశ్చ త్రుటితార్థః.

ఇది యాపకముగు శ్రీనైఖానస శాస్త్రమున పురీదిప్రాక్తముగు నానందసం హితముగు భగవద్గూర్ధనములేరి లోకములయొక్క శోచ్యదశయు బ్రహ్మపరితప్తై విష్ణులోకమున కరుగుటయు, భగవద్బ్రహ్మరంవాదంబును, బ్రహ్మ కథయవానం బును, భగవద్విభవస్సంవాదంబును, అర్చకజనముల యధికారస్వాతంత్ర్య నిష్కాపక కథనంబును ఇను నంశములుగల పదునారవ యధ్యాయము.

సం పూ రణ క ము.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీరామచంద్రాయనమః.

శ్రీమద్విఖనన మహాగురవేనమః.

మరీచిప్రోక్తా ఆనందసంహితా.

అథ సప్తదశోఽధ్యాయః.

(విఖనసో నిభవావతారః.)

అతః పరం ప్రవక్ష్యామి తయోస్సంవాదమేవ వః

విష్ణోః కైంకర్యనిష్ఠానామస్మృతం క్షేమకారిణోః.

ఏవం సత్యవచస్సుత్వా తదాజ్ఞాం శిరసా వహః

పునః ప్రోవాచ దేవేశం విఖనా మునిపుంగవః.

పునస్తయోసంవాదమేవ విస్తృతం సప్తవక్తముపక్రమతేతః
పరమితి. విష్ణోః కైంకర్యనిష్ఠానామస్మృతం జనానాం క్షేమకారిణోః
క్షేమావహయోస్తయో రిత్యన్వయః. ౧. ఏవముక్తం భగవతిసత్య
పూర్వకం వచః, అన్యతం నోక్తపూర్వం మే న చ వక్ష్యేకదా చ న,
రామో ద్వీర్నాభిభావత ఇత్యాదినా తస్య సత్యవచస్త్య ప్రతిజ్ఞానా
త్. ౨. జీవితం భూమ్యాం సఫలం భవిష్యతీశ్యర్థః, జీవన్ముక్తిః.

పిమ్మట నావిభూదేవునకును విఖనసునకును జరిగినసంవాదమునే విస్తరించి చెప్ప
చున్నాను. ఈసంవాదరూపముగు సుపన్యాసమంతయు భగవత్కైంకర్యనిష్ఠులమగు
మనయట్టివారలక్షేమము నుద్దేశించియే వారలచే జేయబడినది కావున నద్దానినెరింగి
చుట న్యాయమైయున్నది. (కావునసావధానులరయి వినుడునుట.) ౧. భగవానుడు

శ్రీవిఘ్నాః. ధన్వోఽస్మి కృతకృత్యోఽస్మి జీవితం సఫలం మమ
 తన పాదాంబుజే ప్రాప్య జీవన్ముక్తోఽస్మి భో విభో. 3
 తస్తైవారాధనం విష్ణో కరిష్యేనుగ్రహత్రవ
 భవదారాధనం విష్ణో కథం భూమ్యాం కరోమ్యహం. ౪
 విఘ్నా కేన దేవేశ త్వత్కర్మ మునిభిస్సదా
 ఉదయాస్తమయాస్తం తత్త్రియతే నియతాత్మభిః. ౫

భవిష్యాది. అధ్యాప్యనతారాలాభాత్. 34. భూమ్యాం భవదారాధనం కథం కేన ప్రకారేణ కరోమి కరిష్యామితి ప్రకారః పరిపృచ్ఛ్యతే. పూర్వం కథం శబ్దేనాపాదితవక్త్రత్వస్య భగవతా సమాహితత్వాత్. విఘ్నా కేనేత్యుత్తరవాక్యసామర్థ్యాచ్చ. ౪. విఘ్నః ప్రకారస్య చ శాస్త్రానుశిష్ట ఉచ్యతే. భగవదారాధకానాం నారాయణపరాయణానాం మునిశ్చం పక్తి మునిభిరితి. ౫. యదుక్తం పూర్వాధ్యాయే చతుర్వేదైశ్చ సమ్మిశ్రమితి తదేవ స్మారముత్యం పృచ్ఛతి. దైవికమితి. తథా యచ్ఛక్తం తత్త్రైవ తద్వద్వంశజానాం సర్వేషామితి తేషాం విలక్షణాధికానిత్యేన తద్విహిత మారూపకర్మస్వపి వైలక్షణ్య

స్వముజేసి పలికినట్టి యారూపమగు వాక్యమును వినిన వైఖానసునును భగవదాజ్ఞానుల్లంఘనము చేసుకొని గాదనుటయే యామాజ్ఞను శిరమువంగిడికొని భగవానునిగూర్చి యిట్లుని ప్రశ్నించెను. ౨, ఆర్చారూపిగ నవతరింపబోవు నీపాదపద్మముల నాశ్రయించి నేను ధన్యతఁబడెదను. కృతార్థమగుగలను. నాజీవితమంతయు ఫలవంతము కాకలదు. జీవన్ముక్తవనయ్యెదను. నీయాజ్ఞాసారమట్లే భూలోకముం దవతరించెదను. నీయారాధనమును పైతము నీయనుగ్రహముచేతనే చేయగలను. ఆయారాధనము నెట్లు యేతరుగనగుట) చేయవలయునో నేనెరుగవలయును. ౪. నియతాత్ములగు మహాపుణుల చే నుదయాస్తమయ పర్యవ్రాజ్యప్రయగు నీయారాధనమునునే నేవిధానముగ జేయగలను. ౫. ఓజగన్నాథా! ఈవిధానమునంతను సవిస్తరముగ నాటవజేయించుటగున నీవే యహుఁడవగుచున్నావు. నీవు నానూత్రజ్ఞులనందరను విలక్షణ లక్షణ లక్షితులుగ జేయ వరంబొసంగితిని గాన వారలు చేయదగిన మానుషకర్మవిధానమును అట్లే చైవిక

త్వమేవ జగతాం నాథ వత్తురుహాన్త్యశేషతః

దైవికం మానుషం కార్యం కథం కార్యం వదేవ్యర. ౬

శ్రీభగవాన్. వైఖానస భవానేవ శ్రోతుమహాన్త్యశేషతః

ఇత్యుక్త్వా కిరుణాసింధుర్విభునోమునయే తదా. ౭

దైవికం మానుషం చైవ వేదశాస్త్రాని యాని చ

తాని సర్వాణి సంగృహ్య మంత్రాంశ్చోపాదిశత్స్వయం. ౮

సంపాదనాయ పృచ్ఛతి మానుషమితి చ. ౬. పూర్వం సమస్తం వేదం శాస్త్రం చోపదిశ్యామి దైవికమానుషకర్మ సూపయోగయోగ్యం యథా తథోపాదిశదిత్యర్థః. ౮. ౯౪. అతః పరం విభవసా ప్రణయిష్య మాణస్య సూత్రస్య సమాఖ్యామన్వర్థామాహ వైఖానసేతి. ౧౦. 'అర్చయేదితి భక్తిత' ఇత్యవస్తరం 'సర్వవేదార్థసారో యస్య సూత్రే స్యాత్తవోదిత' ఇత్యర్థకం శ్లోకార్థం ప్రతితం శ్వాత్. ౧౧. సూచితం సూత్రితం మయేత్యుత్తరార్థ ఉచ్యతే. ఉత్పన్నమిత్యవ లక్షణం ప్రాయశ్చిత్తేన హి భాగేన గ్రంథస్య సంపూర్ణత్వస్మరణాత్. ౧౨. సర్వోపి స్వనూత్రసహితమేవ కర్మ కుర్యాదితి సాధారణం నియమ

విధానంబును నీ వుపదేశింప గర్తవ్య. ౬. అనింతట కరుణాసముద్రుడగు భగవానుండును ఓమునిసత్తమా! యని బిలిచి దైవికమగు శాస్త్రమును మానుషికమగు నూత్రమును తదను బంధముగ సర్వవేదసర్వశాస్త్రంబులను సాంగోపాంగముగ నుపదేశించిన పాదాయెను. ౮. అగమార్థంబులను అచారంబులను అందలివిభాగములను అగమరహస్యములను మంత్రములను వాటిమండలి రహస్యములను తానే స్వయముగ నుపదేశించిన పాదై మరియొకమారు విభవసుని వంకజాచి ఓ కుమారా! నీచే జెప్పబడిన నూత్రము (గ్రంథమనుట) నీపేరిటను నాపేరిటను వేదరాశిపేరిటను 'వైఖానసమని ప్రసిద్ధి వడయునట్లు నే ననుగ్రహించుచున్నాను. ౧౦. గృహమందును దేవాలయమందును భక్తియుక్తుడై భగవానుని నారాధించవలయుననుటయే నీనూత్రమనందలి తాత్పర్యమై యుండగలదు (సర్వవేదార్థముల సారమును నీనూత్రమున దుపదేశింపబడి యుం దదంగి యుండుగాక). ౧౧. నిషేకము మొదలుబేసికొని శ్మశానాస్త్రము చేయవలసిన శ్రోత

అబ్రవీదాగమాధానామాచారాః ప్రవిభాగశః
 ఆగమానాం రహస్యం చ మంత్రాణాం మూలమేన చ. ౯
 స్వయముక్త్వా తు చేవేశః పునరాహ తదా మునిం
 వైఖానస త్వయా ప్రోక్తం సూత్రం వైఖానసం శృణుతం. ౧౦
 గృహే దేవాలయే చైవ అర్చయేదితి భక్తిః
 × × + ౧౧

మాహ స్వయమ్రేతి. అన్యథా సూత్రారంభవైయధ్యాత్. తేనా, అను
 క్తస్యాన్యతో గ్రాన్యజ్ఞేసి న విరోధస్తత్రావిరోధతి విశేషితత్వాత్.
 పునరప్యారాధనం మోక్షనాధనమిత్యాహ ముడియేతి. ౧౯. త్వయా
 త్ర సంస్కృతానా మారాధనాధికారో నిసర్గ ఇత్యాహ వైఖానసా
 ఇతి. ౧౫, ఉదరస్థానాం గర్భాణాం కేసూనాం, కుక్షిభూతాఽర్చ
 కా గర్భాణా ఇతి కోశః. సుభవే సుజాతే. ౧౫౪. తస్మాముద్రాయా
 గర్భాఽస్థితా కాలోత్పన్నత్వేన జననాన నరముపి ప్రత్యక్షో న్యాయ్య
 ఇత్యాహికాయామాహ భూమితి. కిరోభవేదస్తహికతో భవేత్ప్రా
 త్యర్థచక్షుయా మనిర్విర్జస్వీయా భవేదిత్యర్థః. అప్రాకృత చక్షుయా మాచా

స్మాత్ గన్మయాపను మౌనుకీర్మ నంతయును పరిపూర్ణముగ నుపదేశింపుము. ౬౨౯
 మాది నున్నవాస్తవము ప్రాముఖ్యతహితముగ వైవికకగ్మయనంతయునుపదేశింపుము.
 ౧౨, ఈయనమంతయు నాచేసవిస్తరముగ నీపదదేశింపబడినవో యున్నది గదా.
 ఈవిధముగ స్వయత్రమం చెబ్బుచి విధింపబడినవో అద్దానినే ప్రతిముకంతును అను
 స్థిమచుంపవలయును, ౧౨౪. అట్లుగాక మోహంబుచే నయినను అజ్ఞానముచే భ్రా
 మప్రమాదముల కలర నయినను నూతా) న్తరములను కాఖాన్తరములను ఆశ్రయించి
 లింగత్తవిధముగ ననుస్థించినను అమృది సఫలముకొజాలను. ౧౩, నాయాహంధంబు
 ను నా నామస్మరణంబును కర్వంబును భగవంతుని కృత్వముల పరార్థమని నాకర్పి
 చిన బుద్ధిచే నానిననుభవించుచును నిశ్చలి మోక్షనాధనంబు లగుచున్నవి. ౧౪.
 వైఖానసులు నాపుక్తులు. వారలు నాననుగ్రహములక గిర్భమందే వైష్ణవులయి
 జన్మించుదున్నారు. వైఖానస కథల గర్భకల్పియై యుండినపుడే యాగధికమందిలి

నిషేకాదిశృణానాస్తం మానుషం కర్మ సూచితం, ౧౧౪
 కర్మణాద్యత్సవాస్తం హి దైవికం చ మయా సుత. ౧౨
 స్వసూత్రవిహితం యశ్యత్తత్సర్వం సమాహితః
 కుర్యాద్యదుక్తమన్యత్ కృతమప్యకృతం భవేత్. ౧౩
 మదీయారాధనం చైవ మన్నామస్మరణం తథా
 (ద్వయం చ మూలమంత్రాదీ సాక్షాత్పూర్వాపకా
 శుభాః .)

ర్యపాదానాంతద్దర్శనస్యవ్యవహీయమాణత్వాత్ ౧౬౪. మయైవముద్రా
 ధారణాదిషు క్రియమాణేష్యపి త్వమేవతేషాం గురుస్తత్త్వవ్యవచేశ్యో
 భః సీత్యాహతథాపీతి. ౧౭. ఇత్థమేకేషాం భగవచ్చిహ్నాదిధారణం భగ
 వత్కర్తృకమగ్యేషామన్యకర్తృకం పరేషాం తదన్యకర్తృకమితి తిరత
 మభావసంభవాదఖండం వైష్ణవంభావంబహుధాభిద్యత ఇత్యాశంక్య తద
 వస్థాయామిష్టాపత్తిమాహలోకఇతి. ౧౭౪. అహమిత్యవలక్షణం. అనన్తగ
 ర్జడవివృక్సేన పితామహ విఖనసామప్తచూఢ్యాయేనాదివైష్ణవత్వస్య
 భగవతోక్తత్వాత్. ఏవకారేణ స్వస్థింస్తత్త్వదస్య ముఖ్యవృత్తిత్వం
 వా బోధ్యం. ౨౦. (ద్వానశాపూర్వార్థపుడ్రాణి మణిమాలాం గతే

శిశువున కష్టమమాస ముదయించిన లోడనే నేనేస్వయముగ నాగర్భగతుండగు శిశువు
 నకు నాహస్తములందు ధరియించిన బోయితీర్మయములగు శంఖచక్రములనే స్వయముగ
 ధరింపజేయుచున్నాను. ౧౧. శిశువునకు గభామంగుడి వైముక్తియై జననమగుతోడ
 నే భూమి సంస్కరణమువలన వైష్ణవవాయూపహతిచే పూర్వజాతీయ జ్ఞానవిశాసం
 బునం బోలె యాముద్రయు బ్రాకృతవస్తులగు జనుల కన్నుల కగుపడక నంతరీక్షాతం
 బును. ౧౨. ఇట్లు నాచేజేయుబడిన కలక్షణ గంస్కారసంపత్తులై నాశిష్యులనియే
 పిలువబడదగియున్నను నీవంశస్థులందరకును నీవ గురుండవు కాగలవు. (తక్కిన కా
 ర్యములన్నియు నీకర్తృకంబులనుట). ౧౩. ఇట్లు నేనే స్వయముగ నీవ్యాపారము
 ల జేయుటయు తటస్థింపుచుండుటచే వైష్ణవమనునది విశిష్ట కర్తృలలో విభజించదగి

మదీయధనభోగాదీన్నిది మోక్షప్రదాన్మునే. ౧౪

వైఖానసాహీ మత్స్వత్రా గభావైష్ణవసంజ్ఞకాః
యస్యాశ్చిరగర్భాణామష్టమేయాసి సుభవే. ౧౫

అహమేవ స్వయం గభే మన్ముద్రాం ధారయాన్ముహం. ౧౬

భూమిసంస్పృశనాదేవ మన్ముద్రా చ తిరో భవేత్. ౧౭

తథా౭పి తవ వంశ్యానాం గురుస్తేషాం త్వమేవ హి ౧౮

తథా, మన్నామకీర్తనం చేసే ధారయేద్వై స మోక్షభాక్. భుక్తికాలే జలొచ్చారే అశుద్ధైస్సహ భాషణే, దుష్ప్రవేశే౭పి శుద్ధసాన్యత్వే, ప్లేకృత్యైవ మాలికాం, ఏవముక్తప్రకారేణ త్వన్వంశస్థా భవన్తు యే ఇతి సార్థశ్లోకద్వయం తత్రానన్వతం మూలే కుహచిద్వృత్తే.) అవిద్య ఇతి, అయోగ్యో వేత్త్యత్ర ప్రాగేవ వ్యాఖ్యాతం. ౨౦౫ ఉద్ధేష్యత్వత్తారయతి. మల్లోకం వైకుంఠం ప్రతి. అపరా మద్భక్తానపి అనేనాచార్యముఖేన ప్రపత్తేర్గరియ స్వమనన్యాహా రూపపురుష కారధర్మత్వం చ తస్మిన్ ప్రతిపాద్యతి ఇతి బోధ్యం. కాకాసురవికీషణాదీనాం ఘటకముఖేనైవ రామశరణాగతేః, కృతత్వస్యతదభావాద్రావణాదీనాం

యున్నది. అట్లే సంక్షేపముగ జైష్ఠవమును నాలుగువిధములుగ నీక్రిందితీరున వివరించెదను. ౧౭. పరాత్పరుడనగు శేనోక్కరుం డనాదివైష్ణవుడనబరగుచుంటిని (శేన నుట యుపలక్షణంబనియు దాన ననన్తగుడాయలు నట్టివారనియు నంగను గర్వశేషియగుటచే తాను తచ్చబ్రహ్మ వాచ్యుడనియు వెనుక జెప్పబడినది చూడనగు.) సీమాత్రముచే సంస్కరింపబడిన వారలందఱును అదివైష్ణవులనబడుదురు. (ఇచ్చటి సంస్కరింపబడుట యనునది యానత్సంస్కార సాధ్యమని పూర్వము చెప్పఁడి యుండట నిట ననుసంధానము జేసికొనవలయును). ౧౮. వైఖానస నూత్రముకంటె భిన్నములగు నావస్తంబాది నూత్రముల నవస్థింపుచు పంచసంస్కారములు మొదలగు పంచరాత్రాది కాస్త్రోక్తగీతాదుల గలిగినవారలు వైష్ణవులనబడుదురు. (ఈశబ్దము నిరుపపదమనుట ముండ ముద్రాదుల ధరించువారల వాంతరవైష్ణవులు. ౧౯. వైఖాన

లోకే చక్షుశం విద్ధి వైష్ణవం విఖనోమునే
 అనాదిసంభవస్సాక్షాత్ గహమేవ పరాత్పరః
 అద్వివైష్ణవనామనో విఖనస్తవ నూత్రిణః
 పంచసంస్కారసంయక్తా వైష్ణవాస్తవస్యసూత్రిణః
 ముండముద్రాధరాస్సర్వే నామ్నాఽవాస్తవైష్ణవాః. ౧౯
 వైఖానసా మయి సుతా దాసాశ్చాశ్వే మక్షిణితే
 మత్పుత్రాణాం న చిహ్నలి దాసాశ్చిహ్నసమన్వితాః. ౨౦

నష్టత్వస్య చ జ్ఞాపనాత్, ౨౧ కథమస్మేపి తీర్థా భవేయరనాయా
 సేవత్యాహువిరితి. మన్ని వేదితభక్షణాదిత్వనస్తరం నరః ప్రముచ్య
 తే పాపాన్మత్సాయుష్యం చ గచ్ఛంతీర్థార్థకం జ్ఞోకార్థం త్రిటితం స్వాత్.
 ౨౨. భగవత్ప్రసాదస్య భక్తాఽనిష్ఠనివారణేనలసత్వముదాహరణ
 ముఖేన ప్రథయతి తస్యేతి, ౨౩నల ఇత్యనస్తం, మత్ప్రసాదో దహ
 త్యాశు మస్మింశ్చస్య న భిస్తతః ఇత్యర్థకం జ్ఞోకార్థం త్రిటితం స్వాత్.
 ౨౪. తస్మాత్సర్వలోకాత్తాకత్యాజ్ఞే, ౨౫ దోషస్తవయా స్వకర్మ
 లోపసంభవాదినాఽపాదితః. ౨౬. ౨౭ సంగ్రహి తర్తవ్యమాహ పు
 త్రేతి ఇదం సంబుద్ధి. తపస ఉత్తమం శ్రేష్ఠం. యోగ్యమిత్యర్థః. వివిక్త

సులు నాపుత్రులును అన్యదాసులు ననబడుచున్నారు. నాపుత్రులు నాదాస పా
 ధారణ్యంబగు విహితములును దిహ్నులులగు (తాపాదలనకు) ధరింపదు. దాసులగు
 ప్రత్యేక చిహ్నములుగలవు (పుత్రదిహ్నులు దాసులకును కలగజాలవని భావము.)
 ౨౦. విద్వాంసుడైనను విద్వాంసుడు కాకపోయినను వైఖానస వంశముం గుడియించిన
 మాత్రమున నాతడు తానుతరించుట నిర్ధము జేసికొని నాధిక్తుల నితరులను సైతమేద
 రనో తరింప జేయగలడు, ౨౧. అపి చిహ్ననను అనాచార రతుడియినను జాతిచేత గాని
 విద్యచేత గాని యధముడైనను నాపోవోదకమును ధరించుటచేతను నారు నికేతముల
 గు బదార్థములను భుజియించుటచేతను (అనగుకు సమస్తపాపములనండిః ముక్తుడై
 కడపట నాసాయుజ్యమును గూడి బొందుచున్నాడ. ౨౨. వానియొక్క జ్యుజ్

అనివోయో వా సువివోయో వా వైఖానసకుగోద్భవః
ఉగ్రోద్భుతి ముగ్ధోకం ముగ్ధకృతానవరానిసి. ౨౧

అశుచిర్వాప్యరాచారో జాత్యా విశ్వాధమాఽపివా
మత్స్యానోఽపి సేకాచ్చ సుగ్నివేదితభూకాత్. ౨౨

* * * * * ౨౨౪

తస్య జన్మకృతం పాదం తూలరాశి మివాసలః
* * * * * ౨౩౪

తస్మాత్కృతర్చనే దోజో నాస్తి సన్ధ్యా వచామి తే. ౨౪

తస్యపుగ్ధాత్వాచితీతి భావః. పటం ఫలదం ఈప్సితార్థదమిత్యర్థః. ౨౬౪.
తత్ర భూమ్యాం ౨౭౪. నారాయణపరాయణో వసీతి శేషః, ౨౮౪.
కర్తవ్యం త్వయేత్యాక్షిప్యతే, మమావతారా త్ప్రాగేవేతి భావః. య
తస్యర్చిత తదర్చనం కర్తు కళలానాం శిక్షితవ్యత్వావశ్యభావాత్.
౨౯. ౩౦౪. తత్సూత్రిణాం భగవదారాధకత్వా దపునరావృత్తిం స్వ
యమనుజానీతే త్యదితి. ౩౧౪. ౩౪౪. విభనసో విభవావతారేణ నై
మిశప్రవేశకాలమాహ స్వామంభువేతి యుగాదావాద్యే యుగే సింహ
లగ్నేచ్ఛేతి పారః. యథా మదీయే ఆచార్యస్తవే జౌత్సుక్యాదవధార్య
మూర్ధని నిజే మాలాచివాజ్ఞా గురోరాసర్చ్యదవతీర్య నై మిశేషనే యశ్చ

న్యూన్తరాగ్రితంబగు పాప నమాహమనంత నదవాసలము తూలరాశినిబోలె (నాయ
సుగ్రహమనునది దహింపజేయుచున్నది. కావున నాభక్తుడగువాని కెన్నడు నెట్టికొ
రంతయునులేదు.) ౨౩౪. కావున నాయర్చనము సేయుటయందు నీవు భయపడకగిన
యెట్టిలోపమును గలుగదు. (ఇహ్యుని ప్రపంచోపకారంబనుట.) ౨౪. సాధువులర
క్షించుటకై భూలోకమందు శ్రీభూనమేరుండనయు నేనవతరించు చున్నాను. ౨౫.
ఓ ఛత్రశేష్యమా! నాయాబ్జము విహించినవాడవయు నీచువుడే నీయనుచులగు భుగ్వా
ని సునిందుగ్రుత్ గూడ భూలోకపుండు నీభూతి గానినట్టియు తపస్సువాడనించుట

సాధుసంరక్షణార్థాయ భూలోకే విఖనోమునే
అవతారం కరిష్యామి భూమ్యా లక్ష్మ్యై సమన్వితః. ౨౧

పుత్రాఽద్యైవ మయాఽదిష్టో భృగ్వాద్యైర్మన్నిభిస్సహ
విఖ్యాతం నైమిశారణ్య ముత్తమం తపసః ఫలం
భూలోకే వర్తతే యత్ర తత్ర సర్వం సమావిశ. ౨౨౪

తత్రాహమశభాగేన సరనారాయణావృషీ
అవతారం కరిష్యామి తత్ర మామర్చయ స్మియ. ౨౨౪

మత్ప్రియే నైమిశే రమ్యే మదాజ్ఞాం పాలయంతృదా
భృత్యైశ్చ పూజితో నిత్యం నారాయణపరాయణః, ౨౨౪
శిష్యైశ్చ సహ కర్తవ్యం సూత్రం లోకహితం మహత్. ౨౩
దైవికం మానుషం చైవ సూచితం సఫలీకరు. ౨౩౪

శ్రుసిద్ధాఽధ్వనా, వేదానాం వ్యసనాదివ స్వవిహితే ప్రాచీనతాం శిషీ
తం సూత్రే వక్త్రవిపర్యయాన్మునివరో దోద్యోతి వైఖానసః, ఇతి
తథా ఆర్తిస్తవమాలికాయాం శిఖరిణీస్తవే, సమాంతర్యాఽలీఢం త్రిభు
వనమరాలోక్తకటిలోద్భవాభిర్మాయాభి జ్వలన్తి పరమే బ్రహ్మణి
హరా, దయాదీనాయాస్తే విఖనసవినిర్మాపణవిధావనాబాధం వందే

కు సర్వోత్తమ మైనట్టియు ఉచితమైన దగుటచేతనే ఫలప్రదమైనట్టియు నైమిశార
ణ్యమును విభవావతారంబుతోడ బ్రవేశింపుము. ౨౨౪. నేను ఆయాలోకమందే నై
మిశారణ్యమునందు నాయంకముచే నరనారాయణ స్వరూపములధరించి విభవావ
తారంబున నవతరించబోవు చున్నాను. ఓకుమారా! నీవు నన్ను పృథుడవటనర్పించుము.
౨౨౪. నాకును బ్రతుకమంబగు నైమిశారణ్యమునందు నాయాజ్ఞను బావించువు
(భూలోకవాసంబుచే ననవధానము జెందకుండననుట) నీవు భృత్యులగు ననేకులగు మ
హాషిఃపుంగవులచేతను ప్రభువులచేతను లోకంబులచేతను పూజింపబడుచు నిరంతరము

అర్చావిగ్రహరూపేణ యత్ర యత్ర వసామ్యహం
త్వత్సూత్రిణాస్తత్ర తత్రమునే మామర్చయన్తు తే. ౩౦౪
త్వత్సూత్రిణాం చ సర్వేషాం సదా మత్కృతకర్మణాం
మదాజ్ఞాపాలకానాం చ పునర్జన్మ న విద్యతే. ౩౦౫
అభీత స్త్వం మహాభాగ విఖనోమునిపుంగవ
భృగ్వాదిమునిభిస్సాకం మదారాధనకృద్భవ. ౩౦౬
(మచ్ఛరీతతయా సత్యమపచారో న విద్యతే)
ఇత్యుక్తే దేవదేవేశే విఖనా మునిపుంగవః
సత్యవాక్యేన సంతుష్టస్తదాజ్ఞాం శిరసా వహన్
ప్రదక్షిణం తదాచక్రే శిష్యైరేతైస్సమావృతః
భగవన్తం ప్రణమ్యాధ నైమిశం ప్రవివేశ హ. ౩౦౭

మహి పురుషకారం బహుతిథం ఇతి. తథా తత్రైవ వియోగినీస్తవే,
సకలీకృతతత్త్వమశ్మని ప్రకటికర్తుమపోఽష్టయం భవాన్, ఉరసా
విఖనోముని హరే పరసాయుజ్యకృతే భజామహా ఇతి. తథా మంగ
లాశాసనస్తవమాలికాయాం రామస్తుతౌ, అపగతనయపద్యా ముద్దిధి
మృగధర్మత్రీమసృజదమలవిద్యా సన్నిషద్యా మునీన్ద్రం విఖనసమ
ఘసాతం భవ్యధర్మానిశం కలయతు కుశలం నః కోఽపి ధామాయ

నారాయణపరాయణుండవయి నివసింపుము. ౩౦౪. ఓ మమారా! నీ శిష్యులతోజేరి
నాచేపూర్వముపదేశింపబడిన తీర్థిని లోకహితార్థమై దైవికమానుష రూపమగు సుభ
యకర్మ ప్రతిపాదకంబగు సూత్రంబును బ్రణయనమునేయుము. ౩౦౫. అర్చావిగ్రహం
డనయి సేను భూలోకమం దచ్చటెచ్చట నవతరింపబోవుచుంటినో యచ్చటచ్చట నీ
సూత్రము నధ్యయనముజేసిన నీసూత్రజ్ఞులే నన్నారాధనము సేయుచుండ వలయును.
(కావున నాయవతారమునకు ముందే యర్చకులను నీవు సిద్ధముచేసి యుంచవల
యుననుట) ౩౦౬. నాచేజేయబడిన కర్మలు గలవారలగుటచే నీసూత్రజ్ఞుల కండ

స్వాయంభువమనోః కాలే యుగాదా శుక్లవత్సరే

శ్రవణే శ్రావణే శుక్ల పూర్ణిమాసోమవాసరే

సింహాలగ్నేన సంయుక్తే విఖనాః ప్రాపనైమిశం.

31

నైమిశే నిమిషక్షేత్రే శిష్ట్యేశ్వ సహితో మునిః

వైఖానసస్సహర్షేణ నూత్రం కర్తుం ప్రచక్రమే.

32

నీయ' ఇతి. 31. విఖనసా నూత్రప్రణయనమాహ నైమిశ ఇతి. నై
మిశే నిమిషక్షేత్రే ఇతి భగవాః పరాశరోఽపి. బ్రహ్మణా నిసృష్ట
స్య మనోమయస్య నేమిశీర్యతే కుంతీభవతి యత్ర తం నేమిశం నేమిశ
మేవ నైమిశం తథా చ వాయువీయే ఏతస్మిన్నోమయం చక్రం మయా
యత్ర విసృజ్యతే, యత్రాస్య శీర్యతే నేమిస్తద్దేశస్తపస్సశ్శుభః. ఇత్యు
క్త్వా సూర్యసంకాశం చక్రం సృష్ట్వా మనోమయా, ప్రణిపత్య మహా
దేవీం విసస్రజ్జ పితామహాః. తేఽపి హృష్టతరా విప్రాః ప్రణయ్య జగ
తాం ప్రభుం ప్రయయుస్తత్ర చక్రస్య యత్ర నేమివశ్యశీర్యత తద్వనం

రసున నా యాజ్ఞాపతిపాలన లగుటచే పునరావృత్తిరహితమగు సుత్తమపదమును నే
నొసంగెదను. 304. ఇట్లు గర్భమందే వారలను వైష్ణవులజేసి యసం శయ
ముగ సుత్తమలోక పాపణము వరిమను వారల గాపాడెదనని నేనభయం బిచ్చు
చుంటిని గావున నీవీయభయజానమునందు విస్మయింపవలె యో మనిసత్తమా! నీవుత్రు
లగు భృగ్వదులను నైతము వెంటనిడికొని నాయారాధన పరుడవుగమ్మ. 305.
ఇట్లని భగవానుని యనుమతిని వడసి విఖనసుండును భగవానుని సత్యవాక్యముచే సం
తుష్టాంతరంగు డగుచు తదాజ్ఞను శిరసావహించి స్వశిష్యపరవృతుండై దేవదేవునకు
బ్రహ్మీప్రణామములజేసి నైమిశారణ్యమును బ్రవేశించెను. 306. స్వాయంభువమ
నువు నొక్కకొలమందు కృతయుగాదిని శుక్లనామసంవత్సరమున శ్రావణమాసము
లో శ్రవణక్షత్రయుక్త పూణిమాదివసమతో గూడిన యింగు వాసరమునాడు
సింహాలగ్నమందు శ్రీవిఖనోమసంగ్రహ నైమిశారణ్యమునం దవతరించిరి. శ్రీవిఖనస
మహాగురవే గపతివారాయనమః, 31. వైష్ణవక్షేత్రంబని ప్రసిద్ధిజెందిన నైమిశారణ్య

వైఖానసేన మునినా ద్వాత్రింశత్ప్రశ్నసంఖ్యయా

నిషేకాదిశ్మశానాస్తం మానుషం కర్మ సూచితం. ౩౮

సూత్రం విఖనసా ప్రోక్తం సార్థకోటిప్రమాణకం

కర్మణామ్యత్సనాస్తం చ దైవికం తేన సూచితం. ౩౯

తేన విఖ్యాతం నైమిశం మునిపూజితమితి. నైమిష ఇతి పాశే వరాహ పురాణోక్తం ద్రవ్యవ్యం తథా సీ గౌరముఖమృషిం ప్రతి భగవద్వా క్యం ఏవం కృత్వా తతో దేవో మునిం గౌరముఖం తథా, ఉవాచ ని మిషేనేదం నిహతం దానవం బలం. అరణ్యేఽస్మిం స్తత స్తేవనైమిషారణసంజ్ఞితం. భవిష్యతి యథార్థం వై బ్రహ్మహ్మణానాం విశేషకమితి అని మిషశ్చీరిష్టుః అలు ప్రదృష్టిత్వాత్ తస్య త్తే, ఇతి తథా, కలిమా గతాయాజ్ఞాయ త్తేఽస్మిన్వైష్ణవే వయమిత్యస్మిన్నే వాధ్యాయాఇతి తత్రవ్యాఖ్యానే పరిదృశ్యతే. ౩౨. విఖనసా ప్రణీతం సూత్రం గణయ తి ద్వాత్రింశదితి. నిషేకాదిశ్మశానాస్తం స్మార్తం శ్రౌతం ధర్మం చ సూత్రితం. తత్ప్రశ్నానుబంధినశ్చతురో ముత్రప్రశ్నానపి సమాచకల దితి భావః. ౩౮. సూత్రితమితి దైవికమిత్యనేన విశేష్యతే. పూర్వ సూత్రనదైవికమపి సూత్రం కర్మణామ్యత్సనాస్తం సార్థకోటిగ్రంథజా తః విఖనసాప్రోక్తమిత్యన్వయః, ఏతచ్చ పూర్వవత్తదనుబంధి స్వసంక లితమంత్రప్రశ్నానాం చతుర్ణామప్యవలక్షణం. శ్రౌతసూత్రస్య తు సు

మందు శిష్యజన పరివృతుండై విఖనసుడు హామాయుక్తుడై శ్రీసూత్రప్రణయనము జే యనారంభించెను. ౩౨. అట్లే విఖనసునిచే నిషేకాది శ్మశానాస్త కర్మలను ప్రతిపా దించునట్టి శ్రౌతిస్మార్త ధర్మసూత్రములుగల మానుషసూత్రము ముప్పది రెండు ప్రశ్న లలో పరిపూర్ణముగ జెప్పబడియె (ఇయ్యది శారీరమంత్రప్రశ్న చతుష్టయంబున కుప లక్షణము). ౩౮, మరియు నిట్లే కర్మణామ్యత్సనాంతంబున దైవికకర్మయు సార్థ కోటి (సూటయేబొత్తుల) గ్రంథముగ విఖనసునిచే జెప్పబడియె (ఇయ్యది దైవికమం త్రప్రశ్న చతుష్టయంబున కర్మక్షేత్రము మంత్రము స్మరణలు కాదగను). ౩౯.

గురోర్బుభాచ్చ సంగృహ్య తత్సర్వం సముదాహృతం
 కాశ్యపేనాత్రిణా చైవ మయా చ భృగుణా తథా. ౪౦
 చతులక్షప్రమాణేన సుఖీప్య ప్రోచ్యతే ఓధునా
 తత్క్రమం చ ప్రవక్ష్యామి శ్రుణుధ్వం మునిసత్తమాః. ౪౧
 జయానందం చ సంజ్ఞానం వీరం చ విజయం తథా
 విజితం విమలం కల్పం మయైవం సంహితాష్టకం. ౪౨

గమస్సార్వజనీనః పథాః ఉత్సవాస్త మిత్యుపలక్షణం ప్రాయశ్చిత్తస్యా
 పీఠి ప్రాగుక్తం. ౩౯. తదేతద్దైవికం నూత్రమతిగభీరమితి కృత్వా భగ
 వదంతరంగ శిష్యై స్సబ్రహ్మచారిభిరస్థాభీశ్చతుర్భి స్సంక్షేపః కృత
 ఇత్యాహ గురోరితి. గురోర్విఖనసః తత్సర్వం సముదాహృతమితి తస్మిన్
 మహతి విస్తృతే గ్రంథే న కోఽప్యంశోనాఽచూదితో హాపిత ఇతి భా
 వః. కాశ్యపేనేతి. సంక్షేపకర్తృణాం నామాని చత్వారి. ౪౦. సం
 ఖీప్తగ్రంథగణనమాహ చతులక్షతే. ౪౦౫. చతులక్షపరిమితం
 గ్రంథం చతుష్షు మహాషిషు విభజతే తత్క్రమితి. ౪౧. జయమా
 నందం చ జయానందం, జయానందః ఇత్యపి పాఠః. సంజ్ఞానం, వీరం,
 విజయం, విజితం విమలం, కల్పమిత్యస్తౌ సంహితాస్సంహితాష్టకం

ఈనూత్రమును గురుశ్రేష్ఠుడగు విఖనసునివలన నుపదేశింపబడిన వారలచే కాశ్యపుడు
 ఆత్రి, నేను (మరీచి) భృగువునను నీగలువురు ఋషులచే సంక్షేపముగ నాలుగులక్షల
 గ్రంథముగ జేయబడి యిప్పుడు మీరుపదేశింపబడు చున్నదిని యెఱుంగదగినది. (చూట
 యేబది లక్షల గ్రంథము దురారతుంబని యెంచియు దుఃఖింపబని తెలిసియు నంద
 లి తత్త్వమును కొంచెమేనివిడువక మాన్వనచనంబులచే నీ నాలుగులక్షల గ్రంథమును
 జెప్పితిమనిభావము.) ౪౦౫. జయము, ఆనందము, సంజ్ఞానము వీరము, విజయము,
 విజితము, విమలము, కల్పమునను నీయెనిమిది సంహితలకు లక్షయెనుబడి నాలుగు వేలు
 సంఖ్యగల గ్రంథముగ నాచే జెప్పబడినది (జయ సంహిత కేయాది సంహితయనియు
 నామాస్తరము. కల్పమనిన విమానార్చన కల్పమనియర్థము. నామైక దేశ గ్రహణంబు

చతురశీతినాహస్రం లఙ్కో పరికృతం తథా. ౪౨౪

ఖలం ఖలాఽధికారం చ పురాధికరణం తథా

వాసాధికరణం చైవ హ్యర్పాధికరణం తథా. ౪౩౪

మానాధికరణం చైవ క్రియాధికరణాహ్వయం. ౪౪

నిరుక్తం చ ప్రక్షీర్ణం చ యజ్ఞాధికరణం తథా

లఙ్కోపరి చతురశీతినాహస్రగ్రంథం (౧౫౪౦౦౦) మయా మరీచినా కృతం. జయసంహితాయా ఏవాదిసంహితేత్యపి పర్యాయః. కల్పమితి విమానార్చనకల్పముచ్యతే. ఏతాస్సర్వా అష్టా సంహితాశ్చబ్దాభిహితా భవన్తి. ౪౨౪. భృగుప్రోక్తం గ్రంథమాహ ఖలమితి. ఖలం, ఖలాధికారం పురాధికారం, వాసాధికారం, అర్పాధికారం, మానాధికారం, క్రియాఽధికారం, నిరుక్తాధికారం, ప్రక్షీర్ణాధికారం, యజ్ఞాధికారమితి దశ గ్రంథాః భృగుః ప్రణివాద్యేతి శేషః. ఖలమేన పురాతంత్రమితి వ్యవహీయతే. అత్రవక్తవ్యం మరీచిప్రోక్తే విమానార్చనకల్పే శాస్త్రరహస్య పటలే ప్రతిపాదితమితి విశేషస్తతోఽనుసంధేయః.

అధికార ఏనాధికరణం అధికారశబ్దస్యైవ ప్రచురః ప్రయోగోఽత్ర భాగవేషు గ్రంథేషు దృశ్యతే, తత్సంఖ్యా చ చతుష్షష్ఠినహస్రం (౬౪౦౦౦౦) ౪౫. తతోఽత్రి ప్రోక్తం గ్రంథమాహ, పూర్వతంత్రేతి. పూర్వతంత్రం విష్ణుతన్త్రీ ముత్తరతన్త్రీ మహామన్త్రీమితి తంత్రచతుష్టయం చతురోగ్రంథా సత్త్రిరుక్తవాన్ తత్రాఽధికరణశబ్ద

చే నామ గ్రహణమని సిద్ధాంతముతీరున నిదియే కల్పశబ్దార్థము, ౪౨౪. ఖలము ఖలాధికారము, పురాధికారము, వాసాధికారము, అర్పాధికారము, మానాధికారము. క్రియాధికారము, నిరుక్తాధికారము, ప్రక్షీర్ణాధికారము, యజ్ఞాధికారము, ననుసేపదియధికారములును భృగువుచే యరువది నాలుగువేలగ్రంథముగ జెప్పబడినది. (మొదటిదగు ఖలమునే పురాతంత్రమనియు వ్యవహరించుట సుప్రదాయము.) ౪౫, పూర్వతంత్రము, విష్ణుతంత్రము, ఉత్తరతంత్రము, మహాతంత్రము ననునీ నాలుగు తంత్ర

భృగుణా చ చతుష్షష్టి సహస్రం సముదాహృతం. ౪౧
 పూర్వతంత్రాహ్వయం చైవ విష్ణుతన్త్రముతః పరం.
 ఉత్తరాఖ్యం మహతంత్రం ప్రోక్తం తంత్ర చతుష్టయం. ౪౩
 అష్టాశీతిసహస్రం తు గ్రంథానామత్రిణ తథా. ౪౬౪
 సత్యకాండం కర్మకాండం జ్ఞానకాండాహ్వయం మహత్
 చతుష్షష్టిసహస్రం తు గ్రంథం ప్రోవాచ కాశ్యపః. ౪౭౪
 అష్టావింశతినాహస్రం కాశ్యపేనాఽధికం కృతం. ౪౮

వ్యవహారో దృశ్యతే సమూర్తార్చనాధికరణమితి యథా. ఏనం చ
 తంత్రమధికరణ మితి ద్విధా తత్త్రీ వ్యవహరః. తత్సంఖ్యా చాష్టాశీతి స
 హస్రం (౮౮౦౦౦) ౪౬౪. తతః కశ్యపప్రోక్త గ్రంథమాహ సత్య
 కాండమితి సత్యకాండం, కర్మకాండం, జ్ఞానకాండమితి. కాండత్రయం
 త్రిణ్ గ్రంథాన్ కాశ్యపోఽబ్రవీత్. మహాదితి సనాతనం కాండముచ్య
 త ఇతికేచిత్. జ్ఞానకాండస్యైవ సనాతనకాండ ఇతి పర్యాయ ఇత్యవ
 రే. తత్సంఖ్యా చతుష్షష్టిసహస్రం (౬౪౦౦౦) ౪౭౪. అతః పరమష్టా
 వింశతినాహస్రగ్రంథం కాశ్యపేనాధికం కృతం చతులక్షగ్రంథాదిత్థం
 విభక్తాదర్శ్యాతి భావః (౨౮౦౦౦) ఇనమేవ సనాతనం కాండస్యాది
 తి సంప్రదాయః తథాఽర్చనాపరణమిత్యపి సనాతనకాండస్య తత్త్రీ

ముఖం అత్రిచే యోగుః యోగిని వేల గ్రంథముగ చెప్పబడినవి. (పూర్వతంత్రమునే
 సమూర్తార్చనాధి కరణమనియు వ్యవహరించుట సంప్రదాయము). ౪౬౪. సత్యకాండ
 ము, కర్మకా, డము, జ్ఞానకాండము, నను నీయాడు కాండములును కశ్యపునిదే నరచది
 నాలుగువేల గ్రంథముగ జెప్పబడినది. (సత్యకాండమునే కొండరు సనాతనకాండ మ
 నియు తలచెదను. ౪౭. ఈ యరువది నాలుగు వేల గ్రంథము మాత్రమే గాక వేరు
 గ నిరువది యెనిమిదివేల గ్రంథమును కశ్యపుడు రచియించెను, ఇయ్యది పైజెప్పిన
 చతుర్లక్ష పరిమితగ్రంథముకంటె వేరైనది గావున అధికముగ నని జెప్పబడినదని
 భావము. (దీని నే సనాతన కాండమని పిలుచుట సంప్రదాయోన్ముఖమై యున్నది. దీని

ఏమాం చతుర్విధానాం తు మూలం తత్సూత్రముచ్యతే
 క్వచిత్కాలాంతరే విష్ణుర్నరనారాయణావృషీ.
 బహరీషండమాసాద్య లోకరక్షాం చకార హ, ౪౯౫
 తస్యా౭వతారం జ్ఞాత్వా తు విఖనా మునిపుంగవః
 తత్ర గత్వా జగన్నాథం నరనారాయణాత్మకం. ౫౦౫
 ప్రమణ్య శిరసా భూమా శ్రీవిష్ణోరాజ్యయా మునిః
 ఆరాధనం తదాచక్రే యదర్థమపతారితః. ౫౧౫

తత్ర భాష్యాదిషు బహుశ ఉదాహృతత్వం చ ప్రసిద్ధం. రూ, ఏమాం
 చతుర్విధానాం, సంహితా౭ధికార, తంత్ర, కాండ, శబ్దితానాం గ్రం
 థవిశేషాణాం సర్వేషామపి మూలం తస్య గురోర్విఖనససన్నత్రం ప్రాగు
 క్తం సార్థకోటిప్రమాణక మేవేత్యా హైతేషామితి. ౪౯౫. అథ భగ
 వదవతారమాయా క్వచిదితి. క్వచిత్ ఏతత్సూత్రశాస్త్రాదికం ప్రణీయ
 సర్వత్ర భూమ్యా మస్య మాగ౯స్య సుష్టుప్రిష్టాపనా దనంతరం బ
 దరీషండమితి. అయంభగవతో౭ర్చారూపేణావతీర్ణస్య ప్రథమావాసః
 ౪౯౫. ౫౧౫, అతస్సర్వత్ర భూమ్యాం భగవతో౭ర్చారూపేణావిర్భా
 వమాయా తదేతి. యత్ర యత్రావిర్భావో బింబాదిషు భగవతో౭నుమ
 స్యతే తత్ర తత్ర తత్ప్రతిష్ఠాత్రా యజమానేన భగవద్బోధితేన వయం

యందర్శనవిధానంబును సవాతన పదార్థవిచారంబును జేయబడి యుండనోపును. ఈస
 నాతనకొండయొక్క సత్తాజ్ఞానము గూడ భావ్యకారోదాహరణంబు మూలము
 నను సంప్రదాయము వలనను సిద్ధము.) రూ. ఈనాలుగు విధంబగు గ్రంథజాతంబున
 తును మూలము, విఖనసప్రాక్తమగు సార్థకోటిప్రమాణంబగు శ్రీశాస్త్రమే అయి యు
 న్నుది. ౪౯౫, ఇట్లు నూత్రప్రణయనము జేయబడి వ్యాప్తిజెందిన వెనుక నొకా నొక
 శుభకౌలమందు లోకరక్షాపయండగు విష్ణుదేవుడు నరనారాయణ రూపియై భూలోక
 మనం దవతరించిన వాడాయెను. శ్రీయతే నారాయణాయనమః, ౪౯౫, ఇట్లు భగ
 వాను దవతరించిన రహస్యం దెరింగిన విఖనసుంహను బహుకౌరణ్యమునకు జని నరనారా

తదా ప్రభృతి దేవేశో లోకసంరక్షణాయ వై
 యత్ర యత్రైవభూమ్యాంతు ? అర్చారూపేణ విద్యతే
 తత్ర తత్రత్యభూపేన చానునీతా స్తదాజ్ఞయా ౧౩
 నయం వైఖానసా విప్రాః పుత్రపౌత్రాదిభిస్సహ
 ఆరాధయామా లక్ష్మీశమాచార్యానుగ్రహత్రథా, ౧౪
 శ్రీపుండ్రాఖ్యం మహాగ్రామం సంప్రాప్య తదనన్తరం
 చోళభూపేన చానీతా ధార్మికేణ మహత్మనా
 స్థాపితాశ్చ భవీష్యన్తి విస్తృతా విష్ణుపూజకాః, ౧౫

విఖనసఖిప్యాః ప్రశిప్యాశ్చ తత్ర భగవన్స్తమారాధితమహూతా ఆ
 నీతాశ్చ వర్తాయమా ఇతి భావః, తదాజ్ఞయా భగవదాజ్ఞయా. ౧౩,
 తతః ప్రభృతి కైంకర్యవృద్ధియాహ వయమితి. ౧౪, ఇత్థం వృత్తం వర్త
 మానం చోక్త్వా ప్రసంగాదేవ్యత్కథాం ప్రస్తాతి శ్రీపుండ్రేతి. ౧౫
 గ్రామ ఇతి చారిత్రకం ప్రమాణం మృగ్యతే. ౧౫, అథైతదాఖ్యానక

యః స్వరూపియగు జగన్నాధురీకేరి సాష్టాంగదండ ప్రణామంబులాచరించి మరల భగ
 వాసుని యనుమతింగొని యారాధనము జేసిన వాడాయెను, తానే యారాధన కైం
 కర్యమును జేయననతరించెనో విఖనసు డాప్రయోజనమును నిర్వర్తించి కృతకృత్యు
 డాయెను, ౧౩, ఆనాటనుండియు లోకరక్షణార్థమై భగవానుడెచ్చట నర్చారూ
 పియై యావిభజించుచుండునో అచ్చటచ్చట యజమానులగు ప్రభువులచే నాయాస్థ
 లములకు సమర్పాదింపగు దోడ్కొనిపోబడి మేమందరము పుత్రపౌత్రాదులతో గూడి
 యాచార్యానుగ్రహమును నమ్మినవారమై యాశ్రియఃపతి సారాధింపుచు వచ్చుచుంటి
 మి. ౧౪, కృషియుగ నిక భావికాలమంగు శ్రీపుండ్రమును వొక గ్రామమందలి య
 ర్చకకుటుంబము అచ్చటి చోలపభిరుచే యాచరింపబడి యాతనిచే నిర్మింపబడిన వస
 తులుగలిగి దేశమంతటను వ్యాప్తమై భగవత్కైంకర్యమును వృద్ధిచేయు చుండెగలను,
 ౧౫, ఓ. బ్రాహ్మణోత్తములారా! ఈవిధమున మన యాచార్యుని యుత్పత్తి విస్త

ఏవమః కథితో విప్రా అస్మదాచార్యసంభవః

యశ్శృంగోతి పతన్వాపి సయాతి పరమాం గతిం. ౧౬౪

ఇత్యాషేఽశ్రీవైఖానసే మరీచిప్రోక్తాయా మానంద సంహితాయాం (విఖనసోవిభవావతార కథనం నామ) సప్తదశోఽధ్యాయః.

కథనస్య ఫలకథనేన ప్రకృతముపసూహరత్యేతదితి, పరమాంగతిం చ ప్రాప్నోతి. న కేవలం చరిత్రాంతరాదిభ్య ఇవ కలికల్మషనాశన మైహిక ఫలలాభమాత్ర మిత్యాద్యేవేతి భావః. ౧౬౪.

తథామదీయే ఆచార్యస్తవే. యోభగవత్ప్రతిమరీచి కశ్యపముఖాం శాస్త్రప్రతిష్ఠాపికాం, లక్ష్మీకృత్య పరంపరామచకధల్లక్ష్మీశచూడా విధి. అద్వైతం చిదచిత్ప్రకారకతనావాఖ్యాపయద్భగవద్గో నిర్వాణైకని నికేతనం విజయతేయోగీ శ్రీవైఖానసః, ఇతిః

అత్ర భగవద్విఖనసంసంవాదశేషః విఖనసో విభవావతార శ్రీశాస్త్ర ప్రణయనం తత్ప్రమాణం భగవతోఽర్చాయాపేదావతరణమిత్యంశాః ప్రతిపాదితాః, ఆహత్య శ్లోకానాం సంఖ్యా సార్థషట్పంచాశత్. తురితస్సార్థశ్లోకో గ్రథితః కుండలీకృతశ్లోకో న గణితః.

రము నెరిగించితిని. దీనిశిష్యుడ శ్రద్ధాభక్తియుక్తులనై వినుటయు చదువుటయు నెద్దానిగాని యాచరింతురో వారలు పరమపదమును బొందుచున్నారు. ౧౬౪.

ఇది యాషామగు శ్రీవైఖానసశాస్త్రమున మరీచిప్రోక్తమగు నానందసంహితాయందు విఖనసుని విభవావతారంబును, శ్రీనూత్ర శాస్త్రప్రణయనంబును శాస్త్రప్రవర్తన కథనంబును ఋషిచతుష్టయంబుచే దత్సంక్షేపంబును భగవానుని యర్చనతార ప్రకారంబును నను నంశములుగల పదు నేడవ యధ్యాయము.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీ రామచంద్రాయ నమః.

శ్రీమద్విఖనన మహాగురవే నమః.

మరీచిప్రోక్తా ఆనందసంహితా.

అథా ఒష్ఠాదశోఽధ్యాయః.

(భగవదర్చనే విఖనసో ముఖ్యాధికారిత్వమ్)

అతః పరం ప్రవక్ష్యామి వైఖానసవిభూషణం ?

భగవద్దేవ సంవాదం శ్రుణుధ్వం మునిసత్తమాః.

౧

ఇయతా గ్రంథేన విఖనసో భూమ్యా మావిభాజవ ముక్త్యా త
తః పర మధ్యాయత్రయేణ తస్యైవ మహిమానం స్తాత్యత ఇతి. వైఖా
నస విభూషణం, విఖనసో మాహాత్మ్యం, భగవద్దేవ సంవాదం సంవాద
రూపమితి తద్విశేషణం, మాహాత్మ్యస్య తత్సంవాదసముత్థితత్వాత్.
భగవాన్ విష్ణుదేవా ఉత్తరత్ర ప్రతిపాద్యమానా స్తత్ర సంవాద ప్రతి
యోగినః. ఉక్తం పూర్వాధ్యాయే విఖనసో నైమిశ ఆవిభాజవః,
నైమిశం హి మర్త్యప్రాప్యం తథా భగవతా చోక్తం “ భూలోకేఽవ

పూర్వాధ్యాయంబుచే శ్రీవిఖనోముసింద్రుని మహిమండల మందలి యశతారవి
శేషమును జెప్పి యావల మా డధ్యాయములలో నా మహాసీయుని మహత్త్వమునే
యుపదేశించుటకై యుపక్రమించు చున్నారు.) ఓ మునిశ్రేష్ఠులారా! భగవానునకు
ను దేవతలకును జరిగినట్టి సంవాదరూపమున నిశ్చయించబడిన విఖనసుని మాహాత్మ్య
మును వైఖానస విభూషణమున పేర్చి నిష్ఠాను చెప్పచున్నాను. స్వాత్మధాన మనస్కు

క్వచిత్కాలాంతరే దేవా విష్ణుపూజాకృతోద్యమాః
విష్ణులోకం యయాన్సర్వే స్వస్వదోషాఽపనుత్తయే.

౨

తరామ్యహా” మిత్యూర్స్వలోకం నాకం విహాయ భగవతా భూమ్వా
మవతారప్రకారో దేవైర్వచికిత్సిత ఇతి భగవతా దేవానాం సమాగ
మస్సంపద్యతే. ౧. అత ఉచ్యతే క్వచిత్కాలాఽంతర ఇతి. విష్ణుపూ
జాయాం విష్ణుపూజాకరణే కృతోద్యమా లభ్యోత్కంఠాః. అనేన స్పష్టి
క్రియతే న తేషాం దేవానాం స్పృహలుతా భూలోకలోక ఇతి. భవి
తు మర్త్యానాం సర్వేషాం భగవదారాధన సంపన్నేన పుణ్యేనోత్తమ
లోక ప్రాప్తిం షశ్యమానానాం తేషామనీషామ్యలుతా పరమాశ్చర్య
స్థానం. అస్తి చాత్ర హేతుర్యదేతే భగవదారాధనేన సంసారాన్ము
చ్యమానాః పూజాకృతో మర్త్యాస్సర్వాజ్యసుఖాన్యనాకాంక్షమాణాః
పరమం షడముదీక్షంతే తత్తేషాం స్వర్గోకవాసినాం దేవానాం న త్రైస్సర్వా
రాజ్యేఽంశభాగితా న వోపరోధ ఇతి ; కించాఽపరో లాభస్సప్రదస్య
నిస్సపత్నాఽనుభూతిః. అథాఽపి విష్ణుపూజానుహిమానం స్మారం
స్మారముద్భావితై స్తైస్సంభూయూఽపి సమాగతమితి భావః. స్వస్వదో
షాణామపనుత్తయే పరిహారాయ, దోషప్రకారో దిక్షాత్రముత్తరత్ర
వక్యతి. అథ వా దోషస్సంభావ్యమానో మదమాత్సర్యాదిః. ఉత్తరత్ర
కో వా తేషాం మహా దోష ఇతి తైః పృష్టత్వాత్. కే తే దేవాస్స
మాగతా ఇత్యాహ బ్రహ్మేతి. బ్రహ్మ చ శూలపాణిశ్చేత్యపి పాఠః.
అనేన త్రిమూర్తిరామ్యవ్రతీనిరాసో భగవతః పారమైశ్వర్యభ్యావనం
చ సిద్ధ్యతి. బ్రహ్మ, చతుర్ముఖస్త్రిశూలపాణిశ్చివః. “బ్రహ్మ శివశ్చ

లరై వినుండు (అని మరీచి మహాపాపి చెప్పుచున్నారు). ౧. స్పష్టికార్యంబెల్ల క్రమ
ముగ జరిగిన వెడక కాలాంతరమున నొకప్పుడు విష్ణునారాధించుటయందు కృతోత్సా
హులగు దేవతలందఱును తమతమదోషములు నుండి విముక్తులగుటకు విష్ణులోకమునను
బోయిరి. ౨. ఇచ్చటి విశేషార్థము. విభవసుడు భగవదాజ్ఞం గైకొని నైమిశవం దా
విభవంబున చెను ఊర్ధ్వలోకమగు నాకమును విడిచి మధ్యలోకమగు మర్త్యలోకమందు

బ్రహ్మ త్రిశూలపాణిశ్చ పార్వతీ చ సరస్వతీ
నాగా విద్యాధరాశ్చైవ యక్షగన్ధర్వ కిన్నరాః. 3
సిద్ధచంద్ర సునందాద్యా అష్టదిక్పాలకా సహః
వసవో ద్వాదశాఽదిత్యా రుద్రా ఏకాదశాఽపరే. ౪
సప్తషణ్డయశ్చ బ్రహ్మణో మనవశ్చ చతుర్దశం
నవగ్రహశ్చాఽపురస శ్శచీ సగజవాహనః, ౫

తమఖః పరమస్వరాడిత్యేతేపి యస్య మహిమాఽర్హవవిప్రుషస్త”
ఇత్యభియుక్తాః. పార్వతీ శివసతీ సరస్వతీ బ్రహ్మణస్సతీ, నాగాదయో
దేవయోనివిశేషాః పృథగుక్తిస్తు వైచిత్ర్యసంవాదినీ, బ్రహ్మశివయో
స్సామాన్యతో దేవతో సామానాధికరణ్యోక్తి స్తయోజ్జీవకోటినివిష్ట
త్వనిబంధనా “మహాఽర్హవాఽస్తః కో మజ్జతోరణుకులాఽచలయో
ర్విశేషః?”. 3. సిద్ధచంద్రసునందాద్యా దేవయోనివిశేషాః, సహః
దిగ్గజా ఉచ్యంతే. దిక్పాలకై సుహేత్యపి పాతః. తే హి పృథివీ మప్తసు
దిక్షు స్థిత్యా బీభ్రతి, వసవ ఇత్యాదినా పితృవగాభిమానినో దేవతా
స్సాస్మర్యంతే. అత్ర దంపత్యోస్సాహిత్యస్యాఽవివక్షితత్వో శబ్దశక్త్యా
ప్రసిద్ధ్యతీతి భగవత్పూజాకాతుక ఆదరాతిశయశ్చ వ్యజ్యతే. ఉచ్యతే
హి శ్రీమద్రామాయణే రామప్రవాసాఽనన్తరం తత్సేవాసఖ్యం పౌర
కుటుంబినాం స్వభర్తృషు రామాఽనుయోత్రాప్రోత్సాహ ప్రకార
ఇత్థమేవ ప్రీణాపితి బాలవృద్ధాదయ శ్చాశ్చుర్యణ్యప్రభవా గృహ్య
ంతే. ౪. గజవాహనో మఘనా, దిక్పాలకేభ్యః పృథగుపాదానం తదాధి
రాజ్యత్వజ్ఞాపకమితి న పానరుక్త్యనుష్టం. శచీ చ గజవాహనశ్శచీ సగ
జవాహనేత్యపి పాతః. ౫. దేవేషు ప్రతిష్ఠావత ఉపన్యస్య తత్సద్వశా

భగవానుని యవతారమునకు గత మెయ్యది యనుచింతావగులైనట్టి దేవతలు శ్రీరా
గరమున కేగట తటస్థించెను. కాననే కాలాన్తర మందనుటయు సంగత మగుచున్న
ది. ‘విష్ణుపూజాకృత్యయాః’ అనుటచే వారలు భూలోకమునం దీహ్యాకులులు

యే తే దేవాస్సమాజగ్న్వస్త్వహోకం పరం పదం

తత్ర స్థితం మహావిష్ణుం సృష్టిస్థిత్యంతకారణం.

౭

మహాలక్ష్మ్యై చ భూమ్యా చ నేవితం పద్మలోచనం

భగవంతం నమస్కృత్య ప్రాహుస్తే విబుధోత్తమాః.

౮

స్సర్వేఽన్యేఽప్యబాలం ప్రాతిష్ఠన్నిత్యాహ యే త ఇతి. పరం పదం పరమా స్థానం క్షీరాక్షణ్యం ; తస్యైష్టవాఽవాసత్వేన పారమ్యం బోధ్యం “క్షీరాక్షణ్యం చ రమాయాం చ మన్మూర్తిస్సప్రతిష్ఠితే” తి పూర్వం భగవత్సేవోక్తం తథా భోజః “క్షీరాంభోధేజఃతరమిత్యాది వినుంరలోకత్వే తు న తత్రాతిధేయభుజాం సంసారాత్మికా పునరా వృత్తిరితి సిద్ధాంతాదసంగతిః. తద్ధి సంసారతామగమ్యం స్థానం, ఏతే దే వా ఇత్యపి పారః. ౧౪ ౭. నారాయణపరంబ్రహ్మేతి తైత్తిరీయా శ్రు తిః. నారాయణః పరం సర్వాతిశయి బ్రహ్మ తచ్ఛబ్దాభిలప్తమానం

గాక కేవలతత్త్వబుభుత్సచేతనే భగవానుని జేరబోయిరినటయు తెలియుచున్నది. భూలోకమందలి మర్త్యులకు భగవదారాధనముచే సంపాదించబడిన పుణ్యవిశేషముచే ఉత్తమలోకః ప్రాప్తిగలుగుటయందు దేవతాకీర్తన జనింపకుండుటయు మిక్కిలి యా శ్చర్యవహమైనదని యనదలను. ఐనను అందుకు తగిన హేతువుగూడ యుండి యు న్నది. భగవదారాధనము వలన సంసారమునుండి విముక్తులగు మనుజులు స్వర్లోక సౌ ఖ్యముల నెంతమాత్ర మిచ్ఛుంపక పరమ పదమునే వారలభింపించుచుండుటచే వారలతో స్వర్లోకవాసులకు దేవతల కంశభాక్త్యముగాని వారల కేర్పడిన స్వారాజ్య గుఱుమునకు వీరలవలన ప్రతిబంధముగాని లేకుండుటయే వారించుచు వీరి కనూయాభా వముదయింప కుండుటకు తగిన హేతువన దలను. మీగు మిక్కిలి దేవతల స్వారాజ్య గుఱుమునకు మింకను నిస్సపత్నముగుటచే లాభిప్రాప్తియు దేవతలకు గలుగుచున్నది. వారలకుగల దోషప్రకార ముత్తరత్ర చెప్పబడుచున్నది గావున నచట జూడదగును. మరియు నట్టినిోషములు త్రైగుణ్య సంపాదితముగు మదమాత్సర్యాదులనియు చెప్పదగు ను ఇందుకు గమకముగ ‘కోవాతేషాం మహాకో దోషః’ అని దేవతలు భగవానుని ప్రశ్నించెడి వాక్య స్వారస్యమే అయియున్నది.

దేవాః, నారాయణపరంబ్రహ్మ తత్త్వం నారాయణః పరః

నారాయణపరోజ్యోతి రాత్మా నారాయణః పరః.

౮

జగజ్జన్మాదికారణం వస్తు నారాయణస్తత్త్వం పరమాత్మా “తత్త్వో వింబమానే శాస్త్రేనాచే పరమాత్మ” నీతి కోశః “తత్త్వమేకో మహాయోగీ హరినారాయణః పర” ఇతి స్మృతిః, పర ఇతి సర్వ త్ర తద్విశేషణబలాన్న పుంసకలింగశబ్దైవయతలింగైః ప్రాయః ప్రమీ యమాచం పరబ్రహ్మత్వకం వస్తు పుమానేవేతి స్వరసతస్సిద్ధ్యతీతి వివే కః. తద్దైవ సిద్ధాంతిత మాచార్యపాదై “స్మృత్యా జ్ఞానమనంతం” బ్ర హ్మేత్యాది శ్రుతౌ, తత్ర హి విచార్యతే. సత్యజ్ఞానానన్తాత్మకం వస్తు బ్రహ్మేతి పర్యాప్తార్థకం ప్రథమాంతశబ్దసమ్మితం వాక్యముతద్వితీయ వాక్యాన్వయపాచేతం ద్వితీయాంతశబ్ద సమ్మిత మపర్యాప్తార్థకం వాక్య మితి. ఔచిత్యబాధాన్యధానుపపత్త్యా ప్రబల వైదిక తాకిక ప్రామాణ్య బలాత్. స్వీకృతోద్వితీయః పక్షః, బ్రహ్మేతి నియతలింగం పదం నాఽ త్ర గుణానాముపచయాఽపచయరూపం పుస్తాదినిదానా, న చాత్ర విశేషణవిశేష్యయో రేకలింగత్వనియమః. దృశ్యతే హి “ప్రీరత్నంసీ” తేతి. ౮. ఏతచ్ఛ్రుతిం విష్ణుపరామేవాఽధిజగ్నుస్త ఇత్యాహేవం శ్రుత్యుక్తేతి

చతుర్ముఖును త్రిశూలపాణియు శంకరుండును పార్వతియు, సరస్వతియు, నాగవిద్యాధర యుక్త గంధర్వ కిన్నరులును, సిద్ధ చంద్ర సునందాదులును, అష్టదిక్పాల కులును, అష్టదిగజములును, అష్టవసువులును, ద్వాదశకాత్ములును, ఏకాదశరక్షులును, నుప్తమహాబుధులును, నవబ్రహ్మరును, చతుర్దశమనువులును, నవగ్రహములును, అ ప్సరసులును, శబియు, విరావత వాహనుండగు సహస్రాక్షుండును యీ మొదలగు దేవ తలందరును పరమపదమును విష్ణ్వైవాసస్థానమునగు క్షీరసాగరమునకు జేరి యదృఢు శేషపర్వతమందు మహాలక్ష్మీతోడను భూదేవితోడను కూడి యున్నట్టియు సృష్టి నిత్యంత కారణుడైనట్టియు భగవానుడును పద్మశోచనుండునగు శ్రీమహావిష్ణునింగని నమస్కరించి యావిబుధోత్తమ లిట్లుని బ్రార్థింప దొడంగిరి. ౭. ‘నారాయణ పరం బ్రహ్మ’ యను మొదలుగు పురుషుక్తయగు స్వరూప స్వభావములు గలిగినట్టి తత్త్వ

ఏవం శ్రుత్యైకరూపాయ నమస్తే విశ్వమూర్తయే
 నమో నమస్తే గోవింద నమ స్త్వీవత్సలాంఘన. ౯
 యన్నామస్మరణాత్పావమశేషం నః ప్రణశ్యతి
 కిము తద్దశానాత్పాతౌత్సర్వ కల్మషహరిణః. ౧౦
 అస్మాకం విమలం చేతో మేఘముక్తో రవిర్యథా
 చంద్రోదయే సరిన్నాథో యధాప్తవృద్ధిం సమశ్నుతే. ౧౧
 తథాహ్లాష్టశరీరాణి పుష్పాని విపిధాని నః. ౧౧౫
 ఏవం స్తుత్వా సమీపస్థాస్తూష్ణీమాసక్ బుభోత్తమః. ౧౨

విశ్వమూర్తిర్దగన్మయః, ౧౫ భగవదసాధారణాభ్యామేవ విశేషణాభ్యాం
 తమభిష్టువ ని గోవిందేతి, ౯. అశేషం నిశ్చేషం, క్రియావిశేషణం. “యము
 త్వా ముచ్యతే యోగీ జన్మసంసార బంధనా”దితి శ్రుతిః. ౧౦, చేత ఇతి
 జాత్యేకవచనం, చేతాన్తీత్యర్థః. తైత్తిర్యశిష్యప్రకాశనార్థం రవితోష్వపమా
 నం. తేన విమలం తీక్ష్ణమితి ప్రతిపదం దాతుముచితం. “మేఘముక్త
 ఇవోడురాడి ” త్యేవ ప్రచురః ప్రయోగః. భగవత్శ్రవ్ద్రితోష్వపమానం
 ప్రసన్నత్వలక్షకం. దేవానాం సరిన్నాథత్వోష్వపమానం చ నిర్మర్యాద

స్వరూపివగు నీగు నమస్కారము. (శ్రుత్యర్థము. నారాయణః - నారాయణుడు
 పరంబ్రహ్మ పరంబ్రహ్మ స్వరూపమై యున్నాడు. తత్త్వం-పరమాత్మయైయున్నాడు,
 పరః - పరుడై యున్నాడు, నారాయణః - నారాయణుడు. పరః - పరుడను, జ్యో
 తిస్స్వరూపుడును అయియున్నాడు, నారాయణః - నారాయణుడు. అత్మా - సర్వాం
 తర్కామియై యున్నాడు. వరః - దాననే సర్వశేషియై యున్నాడు.) గోవిందా !
 శ్రీవత్సవిహ్లాంఘితా ! నీగు పలుమారులు నమస్కారము.

ఏ మహనీయుని యొక్క నామమాత్ర స్మరణముచే మాయొక్క పాపమంత
 యు నిశ్చేషముగ నశింపజేయుటకు చున్నాదో సర్వకల్మష హరమగు నాతని సాక్షా
 ద్దశానము కలన గలగడిగిన ఫలివిశేషమును గూర్చి చెప్పఁగిన యశ మెద్ది గలదు ?

అథ నారాయణో దేవః ప్రత్యువాచామరాంతతః. ౧౨౪

శ్రీభగవాన్. ౧౩

దైత్య దానవ రక్షోభిర్న కచ్చిత్పరిపీడితాః. ౧౩౪

కచ్చిత్ప్రసృతే లోకేష్వనాచారో న కుత్రచిత్. ౧౪

దేవస్థానమపేక్ష్యాత్ర న కచ్చిత్తప్యతే తవః

కిం కార్యం హేతునా కేన సంభూయేహ సమాగతాః, ౧౫

తోష్ణపలక్షకం జ్ఞేయం. ౧౧౪. స్తుత్వా యథాశక్తి నిర్వర్ణ్య. ౧౨౪. భగవతస్సౌత్వపూర్వక ప్రతివచనం వక్తు ముపకరముతే శ్రీభగవానితి. “కచ్చిన్నిరామయా శ్యాన్తాః కాలం క్షిపథ పుత్రకా” ఇత్యర్థకం శ్లో కార్థమత్రత్రుతితం స్యాత్. ౧౩. “దైత్యైశ్చ దానవైశ్చైవ రాక్ష సైశ్చ ప్రపీడితా” ఇత్యపి పాఠః. దైత్య దానవ రక్షాంస్య సురయోని విశేషాః. ౧౩౪. లోకేష్వనాచారప్రచారో హి నాశహేతుత్వేన దు స్సహ ఉదారచరితానామిత్యభిసంధిః. ౧౪. దేవస్థానం దేవతాపదం, తద్ధి లుభ్యన్తి పామరాస్సఖానామాస్పదమితి. ౧౪౪. తప్యతే కర్మణీయక్ దేవాస్థాన మిత్యపి పాఠః తత్ర దేవా ఇతి సంబోధనం. ౧౫. అద్భుతం దివ్యాన్తరిక్ష భామాదిభేదేన బహుప్రకారముక్తం విమానాఽర్చన క

(యేదియైతేదశకుట). ౧౦. మాయెక్క మనసంతయు మేఘములచే వికుఠబడిన నూ ర్యునింబోలె నిర్మలమై యెప్పుచున్నది; సరిత్పలియగు సముద్రుడు చంద్రోదయము నం దట్లు వృద్ధివంతునో యట్లే పరితృప్తిపొందెన మాశరీరములు పొంగుచున్నయవి. ౧౧౪. దేవతలందరిట్లని స్తోత్రముజేసి భగవానుని ప్రసాదమునకై యెదురుచూచుచుం డ నాభగవానుడు దేవతల నుద్దేశించి యిట్లుని యనుగ్రహించెను. (ఓ పుత్రకులారా ! నిరామయులై శాంతముగ గాలమును ద్రోయుచుంటిరే ! దైత్యులు, దానవులు, రా క్షసులు మొదలగు హృరకర్ములచే మిరచెట్టి పీడనుగాని బొందవంటిరే ! ౧౩౪. లో కమునం దెచ్చటగాని యశాచారమువైకొని ధర్మమునశించి పోవలేదే ?

దేవతాపదవి నభిలషించి యెవ్వరిచేత గాని యుగ్రమగు తపంబాచరింప బడలేదే ! నావలన నీయొక చేయదగిన కార్యమెద్ది ? యెట్టి హేతువుచే మిరలందరు నొకే సమ

వర్తి దీపాకృతిం వాపి వేణుపత్రాకృతి- తువా
సచ్చిద్ర మేవ కుర్వీశ మృత్తికాద్వై రధాపివా. ౯
విశిష్టై రైష్ట్యై ధార్యం పుండ్రమూర్ధ్వగతం భవేత్
సాంతరం ద్వాదశాంగేషు మధ్యే శ్రీమూర్త్య రేఖయా. ౧౦
యదుక్తమంభోరుహాలోచనేన స్వయంభువే ధ్యానభువే పురైవ
తాతాన్యాయ సేవాపతయేబ్జజాయ శ్రీమాననంతాయ చ
తద్ధివక్ష్యే. ౧౧

శ్రీధగవాః. దీపాకృతి ర్మమ నిరంతరమూర్ధ్వపుండ్రం
పద్మాకృతిర్మమతు సాంతర మూర్ధ్వపుండ్రం
పాదాకృతి ర్మమతు సాంతర మూర్ధ్వపుండ్రం
భక్తాభు వందితి వగస్య మహాసస్య. ౧౨

యథావాఃమితి కేవత్. భగవత్స్వచనమవతారయతి యదితి. ౧౧,
దీపాకృతి రిత్యాదౌ ప్రయోగవ్యవస్థ య ఆపణః, జౌరసోవిఖనాః,
భగవతస్తు నిరంతర సాంతరోర్ధ్వపుండ్రయో ర్వికల్పః, తదితరేషాం
సాంతరమాత్రమితి వ్యవస్థా మాహాయుక్తీకః. ౧౨. ఉర్ధ్వపుం
ద్రాశీదండాబ్జ దీప మస్మ్య నిభాసీతి బహుప్రకారస్య వైకల్పికత్వ
మాహ భక్తాశ్చితి పాదరూపమిత్యామ్యుపలక్షణం. ౧౩, శూలోధ్వ
పుండ్రమిత్యాధునికానాం సపాదోర్ధ్వ పుండ్ర సాన్యత్. సారూప్యాత్.

నే ధరింపవలయును. ౬. శూద్రులను వికల్పంబును కొంచ రంగీకరింతురు. ౬౪.
హోమముచేతుబడిన యగ్నియందలి భస్మముచేతగాని భగవత్సన్నిధియందలి ధూపా
గ్నిభస్మముచేతగాని కాలాగరు మొదలగు గ్రంథద్రవ్యములచేగాని బాలరసను బాలి
కలనును నిరంతరాలముగ నూర్జునపుండ్రము నుంచవలయును. ౮. సన్నని దీపపు
వత్తినుండి జ్వలించెడి దీపముయొక్క ఆకృతిగగాని వేణుపత్రంబువలెగాని కాస్తా
క్రంబులగు మృత్తికలచే సాంతరాలంబులగు గూడ ధరింపజేయవలయును. ౯. తక్కిన
దీనులందరును ద్వాదశప్రదేశంబుల యందును వైమృత్తికలచే నూర్ధ్వపుండ్రంబుల నే

భక్తాః ప్రకుప్యర్థమపాద రూపంక్రిశూల వద్వాపిమ హేత్వరస్య
త్రిశూలపుండ్రం ప్రవదంతి శంభో రైశ్వర్యం స్వర్గద మిత్య
ధానేః ౧౩

జన్మాంతరే ముక్తిద మిత్యధానేః
శూలోర్ధ్వపుండ్రం ప్రవదంతి ధన్యాః
తత్త్వత్రయం దర్శయతి స్వహస్తే
త్రిశూల రూపేణ మహేశ్వరో_యం. ౧౪
వైఖానసానాం తు మచారసానాం
మచేకపాదాకృతి రూఢ్యాపుండ్రః
ఏవం తదీయస్య వభూజనస్య
బాలేందు రేభేవ భవేత్స పుండ్రః. ఇతి. ౧౫

శాంభవీయస్య శూలస్యోపాదేయత్వే గమకమాసా తత్త్వత్రయ
మితి. ౧౪. పాదాకృతి రితి విశదయతి వైఖానసా నామితి. జ్ఞాం
సానామితి హేతూక్తిః, యథా కాళీ యాహి ఫణాల్యాం వైరోచని
మూర్ధనీత్యాదిషు భక్తేషు విషయే పాదమేకమేవానుగృహీతేస్య భగ
వాంస్తావతైవాలమిత్యభిసంధిః తథా చ స్మృతిః, కాకోదర ఫణా
యాంతు యద్వ ద్దేఖాప్రతిష్ఠితా, తద్వల్లలాటాద్యంకేషు ధార్యం
పుండ్రంద్విజాతిభి రితి. అయం చ వ్యవస్థిత వికల్పద్రవ్యవ్యవస్థా, వైఖా
నసా నా మేకపాదాకృతి పుండ్రమేవేతి చా నేన నియమ్యతే. న త్వేక

సాంతరాలంబుగ ధరించి యాయంతరంబున సమంత్రకంబుగ శ్రీచూడాంరేఖ నూర్ధ్వా
కారంబుగ ధరింపవలయును. (శ్రీచూడాంబునిన హరిద్రతోచేయబడు మంత్రపూత
మగు చూడాంవిశేషము, దీనిని చేయువిధంబును చూర్ణాన్వితవప్రకరణమందును అను
ష్ఠిన కల్పంబులను విస్తరించి పురాతంత్రంబున జూడవగును.) ౧౦. ఈసందర్భంబు
భగవానునిచే శ్రీవిఖనోమహాషిః నుద్దేశించి నిత్యనూరలను ననంతాదులయొడ
జెప్పంబడిన ప్రకారం బెరింగించెద నిరంత రాలమై దీపాకృతిగనే మూర్ధ్వ
పుండ్రమును ధరింతును. ఇట్లే సాంతరాలమై పద్మాకృతిగ గూడ ధరింతును. సమ
స్తభ క్తవరులచే గొనియాడదగిన నాయారసపుత్రుడగు (నీవిఖనసునకు) నీతనికి. నావె.

అక్షరైర్నశభిర్ద్వాభ్యాం పుండ్రాణి సతతం ధరేత్
 ధృత్వా ద్వాదశపుండ్రాణి శిష్టం మూర్ధని నిక్షిపేత్. ౧౬
 నిత్యం నైమిత్తికం చైవ శ్రౌతం స్మార్త మథేతరత్
 ఇష్టాపూర్తాదికం సర్వం సోర్ధ్వపుండ్ర స్సమాచరేత్. ౧౭
 అథా తస్యప్రవక్ష్యామి నామసంస్కార ముత్తమం
 కృతనిత్యక్రియం శిష్యమాచార్య సదసిస్థితః. ౧౮
 అహూయా జ్ఞాపయే త్ప్రీత్యా , హరికైంకర్యకర్మణి
 జన్మాంతం చరిష్యే త్వం దాసభూతో హరేరితి. ౧౯
 కర్మసు క్రియమాణేషు శ్రౌత స్మార్తేషు నిత్యశః
 వైష్ణవం నామ సంధార్య వాసుడేవాదికం చర. ౨౦

పాదాకృతి పుండ్రం వైఖానసానామేవేతి, సమాసపదే హి ప్రథమో
 పస్థితైకవచన త్యాగేన ద్వివచన పర్యంతానుధావనస్యప్రక్రియా
 వాక్యే దూషితత్వాచ్చ నారేః పాదాకృతి మిత్యాదిషుస్థలేషు చరణ
 ద్వయాకృతింవ్యాఖ్యాస్యంతః పరాస్యస్తే తాదృశస్య శూలోర్ధ్వపుం
 ద్రస్యప్రత్యేకముపాదానాత్, విస్తర స్వవ్యత్రద్రష్టవ్యః. ౧౬, ౧౭,
 ౨౦. పురాతంత్రే భృగుః. శిష్యస్యగ్గణేక క్లేత్వాచార్యః ప్రణవా

దాకృతియగు పుండ్రమును సేననుగ్రహించి యున్నాను. ౧౬. ఇతరులగు నాధక్త
 వరులందరును నాయొక్కపాదము వంటి యాకారముగ గాని మహేశ్వరునిహస్తముం
 దలి త్రిశూలంబువలెగాని యూర్ధ్వపుండ్రమును ధరింతురు. వైష్ణవుడగు నమ్మహే
 శ్వరుండు తన హస్తంబున దత్త్వత్రయంబును జెలుపుటయు త్రిశూలమును దాల్చి
 యున్నాడు. ౧౭. ఆత్రిశూలపుండ్రము విశ్వరూప్రదంబనియు జన్మాంతరముక్తి
 ప్రసంబనియు మతమై యున్నది. ౧౮. కావున నిట్టిపుండ్రమును విడచిన యారస
 శుక్రాలగు వైఖానసులకు మాత్రము మొదట జెప్పిన నేకపాదాకృతి పుండ్రమునే
 విధించితిని. వారల వధూజనంబులకుగూడ నిటలంబున బాలచంద్రుని పగిది వట్టువ
 యగు నూర్ధ్వపుండ్రంబు విహితంబు (ఇచ్చటి తదియశబ్దంబుచే నూర్ధ్వపుండ్రధారు
 లగు నారసులను తదితరులనుగూడ గ్రహించుట యుచితంబుగావున దీప దండాద్యా

ఇతి చోపదిశేమక్త్వా మంత్రం మోక్షఫలప్రసం
 సర్వేచ్ఛంసో ధి దైవంచ న్యాసయుక్తం గురూత్తమః. ౨౧
 గురూపదిష్ట మార్గేణ మంత్రకల్ప విధానతః
 జపే త్సదాం తే వాసీ చ మంత్రం గురుముఖాచ్ఛ్రితం. ౨౨
 శిష్యాణాం తు ద్విజాతీనాం వైఖానస విధానతః
 ప్రతిష్ఠితం విష్ణుబింబం శ్రీ భూమి సహితం గురుః. ౨౩

న్వితం, మంత్రందద్యాన్మపిచ్ఛందో దైవతాని తథేతుత్, ద్వాదశా
 క్షరమంత్రంచ తథాష్టాక్షరమాదయే తత్తద్దైవతమత్రాశ్చ యథాబల
 మథోదిశేత్, హుమాదిపల్లవై హీనం నమః ప్రణవవర్జితం, అథా-
 ప్యం వైష్ణవం నామ స్త్రీశూద్రాదిషు దేశిక, ఇతి, తథాన్యత్ర వైది
 కం తాంత్రికం చైవ ద్వయముఖ్యం ద్విజస్సనాం, శూద్రానులో-
 మజాతానాం మంత్రాన్యస్తాంత్రికాః పరం, భాషాఖ్యా లోకీకౌమం-
 త్రతః ప్రపత్యర్థ విభావనాః, సర్వేభ్యః ప్రతిలోమేభ్యో జేయాః కా-
 మంద్విజాతీభిః, మంత్రనియతమగ్యాణాం యోహీనాయ ప్రయచ్ఛ-
 తి. సవైహీన గురుగ్నింశ్య స్తేనసార్థం పతత్యర్థ, ఇత్యాది. అత్రదీక్షా-
 యాదిన విచారోన్యత్ర ద్రష్టవ్యః. ౨౧, ౨౪. శూద్రస్య వైష్ణవబింబ

కృతిశ్చేదంబును త్రిశూలపుండ్రంబును స్త్రీలకు విధింపబడినదినుట యాచిత్త్యంబును
 పోషించుచున్నది. ౧౫. పిమ్మట వాసుదేవమంత్రము నుచ్చరించి మిగిలిన దానిని
 (త్రిమోదశపుండ్రము) శిరసున నుంచుకొనవలయును. ౧౬. ఇట్లు పుండ్రధారణం
 బాచరించియే నిత్యములు నైమిత్తికంబులను శ్రోతస్సార్థ కర్మములు. ఇష్టా పూర్తం
 బులు మొలంగువాని నాచరించవలయును. ౧౭. నిత్యకర్మ నీరతుండగు శిష్యుడు
 శించి భగవత్ప్రేంకర్మమం దన్వయించి యుండుమని యాజ్ఞాపించుచు ఓ. బిడ్డా !
 నేటినుండి నీ జీవిత కాలమంతయు భగవానుని దాసభూతుండవై మొలంగుము. ౧౮.
 శ్రోతస్సార్థాని క్రియలనుండును (నీతలిదండ్రులు జేసిన వ్యవహార నామంబును విడిచి

కచ్చిన్నానన్యోన్యకలహూ భయం వాకించిదద్భుతం

ఏతత్సమస్తం విస్తార్య కోవాఽధోఽవక్తుమహాభం. ౧౬.

దేవాణామః. వరేణ్యయజ్ఞపురుషప్రజాపాలనతత్పర

న రాక్షసభయం తత్ర దురాచారోఽపి న క్వచిత్. ౧౭

దేవస్థానమపేక్ష్యైవ నోగ్రం తపతి కశ్చన

అన్యోన్యకలహూ వాఽపి న భయం నాఽద్భుతం తథా. ౧౮

అపిదౌ గ్రాహ్యం. ౧౧౪. కోవాఽధోమయా నిర్వర్త్య ఇతి శేషః.

౧౬. వరేణ్యోఽత్యస్తం వరణీయః. ఆషః ప్రయోగః, “సర్వదాఽభిగతస్సద్భిస్సముద్ర ఇవ పర్వభి” రితి తస్య సర్వాశ్రయత్వస్మృతేః. అనేనత్వాం శరణంగతావయమభయా ఇతి వ్యజ్యతే. యజ్ఞపురుషేతి సంబుద్ధిః. “యజ్ఞోయజ్ఞపతిర్యజ్వా యజ్ఞాంగో యజ్ఞవాహనః. యజ్ఞభృద్యజ్ఞకృత్యజ్ఞే యజ్ఞభుగ్యజ్ఞసాధనః యజ్ఞాంతకృద్యజ్ఞగుహ్య మిత్యుక్తలక్షణ. “యం యజ్ఞేగ్మనయో జుష” నీతి శ్రుతిః. ప్రజాపాలనతత్పరేతి. చతుర్ముఖశరీరీ సృజతి హరశరీరీ సంహరతి చేత్యభిసంధిః. ౧౮౪

యమున కలసి యిచటగు వచ్చితిరి. ౧౫. మీలో మీరలఁగి న్యోన్యముగ కలహములు గాని భయముగాని దివ్యావరిక్ష భౌమరూపములగు నద్భుతములుగాని కలిగియుండలేదే! యీ విధానమును సవిస్తరముగ జెప్పి యిప్పుడు నాచే శేయదగిన ప్రయోజన మెద్దియో వినగోరుచున్నాను. కావున నద్దాని నెరిగింపుడు. అనియెను. ౧౬. అంత దేవతలు నుభగవానుని జూచి యజ్ఞపురుషుండును సర్వజనాశ్రయమును ప్రజాపాలన తత్పరుడవగు నోవరమేశ్వరా! స్థితీకర్తయగు నీవు జాగరూకుడై మమ్ముల బాలించుచుండ మా కసురయోధుల వలని భయముగాని లోకమునకు దురాచార ప్రవృత్తి వలని భయముగాని యెంతమాత్రము గలుగజాలదు, ఆభయ మెన్నడును లేదు. ౧౭. మాదగు దేవతాస్థానము నపేక్షించి యెవ్వడుగాని యుగ్రముగు తపఁబాఁచింపుటయు లేదు. ఐతే నీయొక్క పూజావిధానము నెరుంగ గలండులకై భగవానుడవగు నిన్నాశ్రయించుటకై మేము వచ్చియున్నారము, ౧౮, (ప్ర

భవత్పూజావిధిం జ్ఞాతుం భగవన్తు శ్రీతా వయం

త్వత్పూజాయా

౧౯

సురాస్పర్శే మరుష్యా వా యేఽపి స్యుః పాపకారిణః

లభన్తే పరమేశ్వర్యం సగతిం చారినూదన.

౨౦

తస్మాద్భవవిముక్త్యర్థం స్వస్వదోషావనుత్తయే

సర్వైశ్వర్య ప్రదాతార మిచ్ఛన్తోఽర్చితు మాగతాః.

౨౧

ఇదం సాఽభిప్రాయకం యతోభవాత్ జాగర్తి తతో న రాక్షసభయ
మిత్యాది త్వత్పూజాయామనాత్త్వం తు శ్రుణవామ విలక్షణ” మితి
తత్ర శ్లోకార్థస్తుబిత్సన్యాత్. ౧౯. సగతిం మధుసూదనేశ్యపి పా
రః. సతాం గతిహీణ పరముత్కృష్టమైశ్వర్య మానందానుభవ ఇత్యర్థః.
“యా గతిర్వజ్జశీలానా మాహితాగ్నేశ్వర్యా గతి” రిత్యాదినా సతాం
గతిః ప్రశస్యతే శ్రీమద్రామాయణే. ఐర్వర్యం సద్గతిరిత్యైహికాముష్మి
కసుఖలాభో వా. ౨౦. తస్మాద్వయమిత్యపి పారః. అపనుత్తిః పరిహా
రః. ౨౦౪. వయం దివిష్టాః. భూలోక ఏవ భగవతోఽర్చావతార
స్యానుగృహీతత్వాత్. భవో జనన మరణరూపస్సంసారః. ౨౧, యది

పంచమవకు సృష్టిసితి సంఘమకర్తయన పరమేశ్వరుని పూజావిధానము నెరుంగక
పోవుటయే మాకు వివేకకృత్యములను నెరవేర్చుటందుట యగునను కృతజ్ఞతచే మి
మ్మాశ్రయింప వచ్చితిమిగాని నిర్వాహక కరుణాయుతుడవగు నీపరిపాలనమండను
మాకుగల యాపద తిద్వియు నుండజాలవనునది వారల తాత్పర్యమై యుండును) నీ
యొక్క పూజామహత్త్వము విలక్షణమని తెలియు చున్నారము. ౧౯. ఓ శత్రు
సంహారణా ! దేవతలును పాపకర్ములగు మనుష్యులును, నీయర్చనముచే యైహికాము
ష్మిక సుఖముల నొందుచున్నారు. ౨౦. కావున సంసారవిముక్త్యాగ్రమును, మామా
దోషములనుండి విముక్తికొరకును సర్వైశ్వర్య ప్రదాతవగు నీయర్చావిధానము నెరిగి
కృతకృత్యుల మయ్యెదమను నాశచే వచ్చియుంటిమి. ౨౧. భవసాగరమందు మజ్జనో
న్మజ్జనంబుల నందుచుండు మేమెట్లు నిన్నర్పించగలము. (నీవుమాకు సులభుడవుగ లేవ

త్వదర్శనే వయం శక్తాః కథం మగ్నా భవాఽణావే
ప్రమాణేన దిశో భూమిం గగనం పరితో వృతాః. ౨౨
సప్తమకాయస్సముద్రాశ్చ పర్వతాస్సరితో నదాః
వసవో ద్వాదశాఽదిత్యా రుద్రా ఏకాదశాఽపరే. ౨౩
యస్యైవ కుతూ విద్యస్తే భవనాని చతుర్దశ
శో వస్టో వాఽథ దేవేశ కిం ప్రమాణం తవ ప్రభాః. ౨౪
మాహాత్మ్యం విశ్వరూపాత్మస్వక్తుం తవ న శక్యతే! ౨౫
ఏవముక్తస్సరాక్ సర్వాః గోవిందః ప్రత్యువాచ హ. ౨౬

భవతా భూమ్యాం విద్యమానానాం జంతూనామనేకత్వేన తదన్యే
షాం పరిమితత్వేన చాన్యేష్వస్మాదసూపేక్షయా బహుజనాఽవనప్రవ
సంకల్పాత్. “క్షీణే ఖగ్యే మర్త్యలోకం విశ” స్తీతి సర్వత్ర మర్త్య
లోకస్య నేమిస్థానీయత్వాదేవ వా ఈదృశమాదాసీన్యమనుమన్యతేన
వయంతావస్తం కాలముదాసితం తుమా ఇత్యాహ ప్రమాణేనేతి. వ.
యమసి ప్రమాణేన సంఖ్యయా భూమిం గగనం దిశ్చ పరితో వృతా
వ్యాప్తాః. ౨౨. భగవన్మాహాత్మ్యమేవ స్తువ్యంతి సప్తరయ ఇతి. సప్తేత్యు
త్తరత్ర చతుష్టయేఽపి సంబధ్యతే. ౨౩. కిమియతేత్యాహ యస్యై
వేతి. ౨౪. ౨౬. మత్పుజయా సురాస్సర్వే శ్రూయతాం యత్ఫలం

నట) భూలోకమందలి మర్త్యజనబులవోలె మేమును గొప్పలును భూమిని ఆకసము
ను, ఆవరించి యసంఖ్యాగులమై యున్నాముగాని ఉపేక్షచేయుటగు మేమల్పసం
ఖ్యాగులముకూడ కావన్నాము. ౨౨. సప్తభుజులు, సముద్రములు, పర్వతములు,
సరిత్తులు, నదములు, మొదలగునవియు, వసువులు, ద్వాదశాదిత్యులు, యేకాదశరు
ద్రులు యీ మొదలగు వారలను వేమే! పదునాలుగు భువనంబులను యేమహనీయు
ని యొక్క. మక్షీయందు యిమిడి యున్నవో అట్టి నీయొక్క స్వరూపస్వభావంబు
లెయ్యవి? ఓ విశ్వరూపాత్మకా! అట్టి నీమాహాత్మ్యమును వణింప నెవ్వరికిని
శక్యముగాదు, ౨౪. ఇట్లు దేవతలచే ప్రాధికంపబడిన గోవిందుడు సుమాతరంగి తా.

శ్రీభగవాన్. మత్పుజయా సురాస్పర్శే

మనుష్యాః పాపకారిణః.

౨౬

నారదాదిమునీంద్రాశ్చ సద్గతిం ప్రాప్నువంతి హి

దేవాదయస్తథా యూయం కురుత శ్రద్ధయాఽర్చనం. ౨౭

భవదన్యే తు కే వా మామర్చయిష్యన్తి భక్తతః ?

తథాఽపి శూయతాం దేవా అవధానసమన్వితైః. ౨౮

భవేత్, లభస్తే పరమైశ్వర్యం మనుష్యాః పాపకారిణః ఇత్యర్థకల్లోక
స్ఫుటితస్సూక్తి. ౨౬, ౨౭. దేవా యూయం మనుష్యాశ్చైతీయైత
జ్ఞానవంత ఇత్యర్చనవిధానజ్ఞానే భవాద్భక్తైస్తదతిమాత్రం సదృశమి
త్యాహ భవదన్య ఇతి. “ యష్మదన్యస్తు కో వామామర్చయిష్యతి భక్తి
మా ” నిత్యపి పాతః. ౨౭౪. అథ భవతామూర్ధ్వలోకాశ్రయత్వేన జ్యైష్ఠ్య
ష్ఠస్య త్రైవ్యస్య చ సంభవేఽపి. భగవదారాధనే తాదృశం భవదభిమ
తం నాహిత్యాపాదనే ప్రభవతీత్యాహ తథా పీత్యాదినా. అవహిత
శ్రవణే హేతుస్తూ తరత్ర వక్ష్యమాణకథాయాం లోకోత్తరత్వం దేవా
నామాశ్చర్యజనకత్వం చ బోధ్యః. తథోత్తరాధ్యాయే ; దేవాః “ ఆ
స్మాన్వినా విఖననే కోవిశేషస్తవాన ” ఘేతి. ౨౮. “ బ్రహ్మ స్వయం

తరంగుడై వారలను గూర్చి ఇట్లని ప్రత్యుత్తర మొసంగెను. (ఓ దేశతులారా! నా
పూజయొక్క మాహాత్మ్య మెట్టిదో ఆవిధము నెరింగించెద వినుండు) పాపకర్ములగు
మనుష్యులు సైతము దీనివలన బరమైశ్వర్యమును పొందుచున్నారు. ౨౬. ఇట్లే నార
దాది మునీంద్రులను సద్గతిని బొందుచున్నారు. (నారదాదులు నాయర్చా విధానము
ను తత్త్వము నెరింగి యున్నారునుట.) ఓ దేశతులారా! మీరును శ్రద్ధాశుభ్రులైనా
యర్చనమును జేయగలవారు. నాకు మాత్రమెవ్వరుగలరు ? (ఈచెప్పబోవు రహస్య
మాను మీరెరింగిన యెడల మనుష్యులకంటె యెక్కుడు జ్ఞానసంపన్నులగు మీరలు
కృతకృత్యులగుట కెక్కుడు నవకాశము గలదనుట.) విను మిక్కియెడ జెప్పదగినది
యు నొక్కవిశేషంబుగల దదాని నెరుకఫరచెడ సావధానబుద్ధులరై వినుండు, ౨౮.

బ్రహ్మేశాననురేంద్రాశ్చ వసిష్ఠాద్యా మహాషణయః

మమాఽర్చనఽథా నాహం స్వస్వ దోషప్రదూషితాః. ౨౯
దేవా ఊచుః, స్వతేజో వ్యాప్తదిక్షుక్ ! మహాత్మా మధునూదన
కో వా తేషాం మహా దోష స్తస్మిన్ బ్రూహి నునిశ్చితం, ౩౦

భూశ్చతురాననో వా, రుద్ర స్త్రిణేత్రిస్త్రిపురాననో వా, ఇంద్రో మ
హేంద్రస్సగనాయకో ” వేత్త్యాదివ త్ప్రియాణాం విధిహర శక్తాణామేవ
జీవజాతిసత్తావత్త్వస్మరణాదాహ బ్రహ్మేశాది. దోషప్రదూషితా
దోషదష్టాః. అతివచమమార్చనఽథా మామర్చితుం నాహం నా
ధికారిణః. ౨౯. స్వతేజో వ్యాప్తే త్యాది సుబుద్ధితయం. కోవేతి. విష్ణు
లోకం యయుస్సర్వే స్వస్వదోషాననుత్తయే ఇతి పూర్వోదితేన స్ప
ష్టం జ్ఞాయతే “ జానత ఏవ దేవా స్వయం దోషదష్టా భగవదారాధనే
ఽరధికారిణ ఇతి చ. తథోత్తరత్రోక్తం చ “ తస్మాత్భవవిముక్త్యర్థం
స్వస్వదోషాననుత్తయ ” ఇతి స్వయమేవ భగవత్తం ప్రతి. తితిస్తేషు
క్తమేవోరికృత్య ప్రశ్నభిహితం భగవతా “ మమాఽర్చనఽథా నాహం
స్వస్వదోషప్రదూషితా ” ఇతి తిత్కిమితి పునః పుచ్చ్యతే “ కో వా
తేషాం మహా దోష ” ఇతి చేదికంభావ్యం యాదృశో దోష ఉద్దిష్ట
స్తేన్న భగవదర్చనాపి ప్రతిబంధక ఇతి నాఽమంస తతీ ఇతి. అథ
వా సముద్దిష్టో దోష స్తత్తదధికారోపసంహితో న స్వకార్యాను ప్రభ
వతీత్యమంసత వేతి. తచ్చ మహాదోష “ స్సనిశ్చిత ” మితి పదాభ్యాం
కో వేత్త్యారంభసామర్థ్యాద్వాస్తవ్యమవగమ్యత ఇతి న పానరుక్త్యం.

బ్రహ్మ, రుద్రుడు, సహస్రాక్షుడు, వసిష్ఠుని వహుశులును (ఇట్లే యొక్కొక్కరు
ను) తమ తమ దోషములచే దూషితులగుటంజేసి నాయర్చనము చేయుటయం దు
హులు కాజాలరు, అనెను. ౨౯. అంతదేవతలును, స్వతేజోవిశేషముచే వ్యా
ప్తించ బడిన దిగ్విలయము గలట్టియు మహిమాన్వితుడగు జటియు నో మధునూదనా!
తాము చెప్పిన చొప్పున బ్రహ్మేశానాఽలగు గల దోషమేప్రకారంబైనదో మాకు

శ్రీభగవాన్. ఏదేచ్ఛతుర్ముఖత్వాచ్చ త్యంబకత్వాచ్చ శూలినః	
అంగాధిక్యస్వియాపత్వా ద్దోషకత్వ స్తదాశ్రితః.	32
ఇంద్రసహస్రనేత్రత్వా ద్దోషకత్వ స్తదైవ సః	
తద న్యేషాం యోనిజత్వా ద్ద్వసిష్ఠాది తపస్వినాం.	
X X X	324
తస్మాదనహః సే సర్వే మమ పూజావిధౌ సురాః.	33
భవన్భ్యః పరితృప్త్యామి భక్తిమాత్రేణ కేవలం	
...	34
వైఖానసం వినా నాన్యస్సామౌదర్శితు మహాకతి	
వైఖానసే మమ మనస్సర్వదా రమితే యతః.	35

30. అంగాధిక్యమిహింగావత్త్వం ఆపణః ప్రయోగః 31. “వసిష్ఠాదితపస్వినా” మిత్యనన్తరం “దోషామయోదితోజ్ఞేయో భవద్భిర్వశ్చ భావిత” ఇత్యన్తరం శ్లోకార్థం త్రుతితంస్యాత్. 324. సురా ఇతి సంబోధనం. 33. యదా తేననధికారిణోఽర్చనే సంవృత్తాస్తదా తేషాముత్తారణే కా గతిరిత్యత ఆహ భవద్భ్యితి. 34. కేవలమిత్యనన్తరం

నిశ్చితమగున ట్లుపదేశంప గోరు చ. న్నాము. అని పలికిరి. 30. ఈయంశమును పృథ్వింప బడిన భగవానుడును దేవతల నుద్దేశించి యిట్లునియె, బ్రహ్మ, వాయు ముఖము, తతోడను యీశ్వరుడు త్రినేత్రములతోడను గూడియుండటచే నొక్క డధికాంగము, టు గలిగియు, రెండవవాడు వైరావ్యముగలిగియు నుండటమే వారల తుభయాలగును గలిగినదోషము. సహస్రాక్షుడగు దేవేంద్రుడును, అట్టి దోషముచేతనే కూడియున్నాడు. ఇట్లే వసిష్ఠాదులగు మహాపుణులు యోని జన్ములగుటచే దోషదృష్టులై యున్నారు. (ఈవిధమున మీచే యుద్భావింప బడిన దోషముల నెరిగించితిని). 324. కావున నన్నుభాజించుటయందు వైవారలందఱు అసధికారులైయున్నారు. మారలు భక్తి యాత్ర పరాయణులై యున్నంత నేను ప్రసన్నుడనగునున్నాను. (నాయర్చనము చే

దేవా డామః. త్వదర్చనపరానస్మాక్ హిత్యా వైఖానసే మతిః

కథం కృతా త్వయా బ్రహ్మం స్తవదస్త్వ కృపానిధే?

శ్రీభగవాన్. శ్రుణుధ్వం విబుధాస్త్వే బ్రహ్మణః పూర్వమేవహి

జ్ఞాపితం సంగ్రహేనైవం తథాపి ప్రవదామ్యహం. 32

ప్రజాపతినృసంజానదావాకాశం సలిలం తథా

అగ్నిం వాయుం మహీం చైవ మనుష్యాదీక్ క్రమాదసా. 33

“మదర్చ నార్థముత్పన్నో విఖనా బ్రహ్మచిత్తమ ” ఇత్యర్థకం శ్లోకార్థం

త్రుటితం స్యాత్. 32. ప్రసంగాదసికారిణం వ్యవచ్చినత్తి వైఖానసమి

తి. వైఖానసో విఖనాః. “తస్మాత్తేనైవ ముని ” నేత్యుత్తంత్రోపసం

హారాత్. సాక్షాత్సావిత్రేణ. 33. తత్ర హేతుమాహ వైఖా

నస ఇతి. 34. వైఖానసం వినానాన్య ఇతి వైఖానసేతరేమామనహా

త్వోక్త్యాతత్రస్వేపాంతదర్శన పరత్వాఽవిశేషా త్తత్సృజానాత్మకో

మన్యమానాదేవాశ్చంకస్తే త్వదితి. త్వదర్చనపరాన్ త్యామిచ్చితుమా

సక్తాస్తదధమేవేహగతానితి చ భావః. కృపానిధే ఇతి సాఽభిప్రాయం.

విశేషణం. 35. కథమితిత్వదర్శనపరేష్వియత్సు దేవయోనిష్వేకస్యై

వాఽన్యాదృశగౌరవసమర్పణే మహదాశ్చర్యం ద్యోత్యతే. 36. విబు

యుట కొరకే బ్రహ్మచిత్తమడగు విఖనముడు సృజియింపబడెను.) కావున వైఖాన

సేతరుడు (వైఖానసునికంటే యన్యుడు) యెవ్వడుగాని స్వయముగ నాయారాధన

మునుజేయ నధికారి కాజాలడు. వైఖానసునియందే నామనం బెల్లకాలంబులందును

లగ్నమైయున్నది. 37. ఈప్రకారంబగు భగవద్వాక్యంబును వినిన దేవతలును,

ఓ పరబ్రహ్మస్వరూపియగు పరమాత్మా! నీయర్చనమందు తత్పరులపై యున్న మమ్ము

బోటుల నందరను విడచి వైఖానసుని యందు నీమనంబెట్లు లగ్నమైనదో సహేతుక

ముగ నాప్రకారంబును ఓ కృపానిధీ? మాకరింగింపుము. అనిన భగవానుడును, ఓ

దేవతలారా! మీ యాసంశయము లన్నియు నింతకు పూర్వమే చతుర్ముఖునికి సవిశ్ట

తదా తు లోకకర్తార్థం విఖనా మదురస్థలే
 మయా సృష్టో మదర్చాఽర్థం తేన తేఽర్చాపయన్తు మాం.
 వైఖానసం వినాఽన్యే యే దేవతా ఋషయస్తథా
 మనుష్యా వాఽర్చనం కర్తుం న శక్తా మమ దేవతాః. ౪౦
 ఉరసా మమ జాతత్వాస్తమాజ్ఞావశగః ప్రియః
 వైఖానసో మమ సుతస్తస్మాదైవైఖానసోవరః. ౪౧

ధా ఇతి సంబోధనం భవత్సుమధ్యే సర్వమిదం మయోక్తముచ్యమా
 నం చ బ్రహ్మణే పూర్వమేవ విస్తరాత్ జ్ఞాపితముపదిష్టుం. తథాపి సం
 గ్రహేణాద్యైపం ప్రపదామి. సంగ్రహేణైవేత్యపి సాతః. ౩౭. ఆకా
 శసలిఖాదయో వ్యప్తిస్సృష్టివిషయాః. ౩౮. ౪౦, వైఖానసో మదురసా
 జాతో మదాజ్ఞావశగః. అతః ప్రియశ్చ భవతి. తస్మాత్తదురసా జాతత్వా
 త్తత్సూత్ర విధ్యనుష్ఠానా త్తచ్చిష్యసంతతి గతత్వాచ్చ వైఖానసోవరః.

రముగ జెప్పబడియున్నవి. ఐనను ఆయంశము నిప్పుడు సంక్షేపించి మరియొక
 మారు మీ కై చెప్పుచున్నాను. ౩౭. చతుర్ముఖుడాకాశమును, సలిలమును, అగ్నిని,
 వాయువును, పృథివిని ఆవల క్రమముగ నన్నాదులగు మనుష్యులను సృజించెను;
 ౩౮, ఇట్టి సృష్టి యవిచ్ఛిన్నముగ బ్రవర్తించుటకై యటు వెనుక నాహూరయమందు
 విశేషవిఖననముచే నాయర్చనార్థమై విఖననమున నాచేతనే సృజించుటచేను, కా
 వున నట్టియావిఖననసురచేతనే మీరలు నాయర్చావిధానమును జేయించికొనవలయును.
 ౩౯. వైఖానసుడు దక్క యేమనుష్ఠులుగాని ఋషులుగాని దేవతలుగాని నాయర్చ
 నము జేయ నధికారులుకారు. ౪౦. నామానసమందుండి యుద్భవము నందుటంచేసి
 యు నాయాజ్ఞావశవర్తియగుటంచేసియు నాకు ప్రియుడై వైఖానసుడు నాకుపుత్ర
 శబ్దమునకు ముఖ్యవ్యవహార పాత్రమై యున్నాడు. (పుత్రశబ్దము సర్వసామాన్యముగ
 భగవత్ప్రతియోగిక మగు సమస్తచేతనాచేతనమునకు వాచకమైయున్నను పుత్రశబ్దప్ర
 వృత్తియోగ్యతకు ప్రధానపాత్రము విఖననమేనని తాత్పర్యము.) అట్లే నామానపు
 త్రుడైన విఖనసుని యందువలె విఖనన మానసపుత్రులగు వైఖానసులగు భృగ్వాదు

వింశల్లతౌ ద్రుమాదీనామేకలక్షః పయోభువాం

రుద్రసంఖ్యాః కృమీణాం చ దశలక్షౌశ్చ పక్షీణాం. ౪౨

సస్తకోటిః పశూనాం చ తతః పంచజనాస్సస్మృతాః

×	×	×	౪౩
÷	÷	÷	౪౩౪

త్రివిధానస ఇతి జాత్యేకవచనం. యద్వా వైఖానసో విఖనా వరశ్శ్రేష్ఠః. విఖనా హి స్వపుత్రాః భృగ్వాదీనస్పృశదితి పూర్వమేవ ప్రతిపాదితం చేహనుసంధేహం. ౪౧. స్థావర జగమ స్వరూపే ప్రాణిని క్రమ వృద్ధ్యా పుణ్యజన్మలాభాదికమాహ వింశదితి, పయోభువాం జలజాతానాం తతః కృమయః పక్షిణః పశవో మనుష్యాశ్చ. పంచజనానరాః, న తేషాం సంఖ్యా నిర్వ్యాసా. సంఖ్యాశోపి లక్షణా. పంచజనాస్సస్మృతౌ ఇత్యనంతరం “బ్రాహ్మణ త్రివిధౌరవ్యజనువ్యజనుషాం క్రమాత్, స్వస్వకర్మాచరూపేణ ప్రాప్య జన్మయథోచిత ” మిత్య

లున్నతత్త్వాత్సామ్యమైన పరులగు నశేష వైఖానసులును అట్లే సర్వవిప్రోత్తములును నాకత్యంత ప్రాంతము అగుచున్నారు. (ఇచ్చట వైఖానసః అనునది యీశ్వరమందు జాత్యేకవచనముగ భావించదగినది) ౪౧. స్థావరజంగమాశ్చ మగు సమస్త బ్రహ్మాండాక్షరత ప్రాణి కోటిమందును కర్మాచరులగుచున్న గతాగతములు గలుగుచుండునని సిద్ధపరచికొని యాప్రకారంబును చెప్పచున్నారు. వృక్షదులు యిరువదిలక్షలు (తృణగుల్మితాదు లిందుజేరుచు.) పయోజన్యంబులు లక్షమాత్రము. (మత్స్యజాతియగు జలచరంబు లన్నియు నింగుజేరుచు.) కృమిలు(కీటకములు) పశునొకండు లక్షలు. ఇంక యుద్రజాతువు లన్నియు చేరును, యుద్రజంతు లక్షణంబును ‘అనలూత్ యుద్రజంతవః’ అన్ని జంతువు మొదలుకొని ముంగిలవరకు గల జంతువులన్నియు యుద్రజంతువులని పాతంజల మహాభాష్యమందు జెప్పబడియున్నది. పక్షులు పదిలక్షలు, (లేదు వాయుతత్త్వ ప్రకృతికములగు జంతువులన్నియు చేరును.)

బ్రాహ్మయోనిశతం ప్రాకృతజహన్మతఃఫలాత్. ౪౪

వైఖానసత్వం ప్రాప్తో యస్య చ శ్రేష్ఠో మదంశజః. ౪౪౫

... ౪౪౬

శ్రుతిస్మృతిపురాణేభ్య శ్రేష్ఠ్యైః వైఖానస మితం. ౪౪౭

ధృక్ శ్లోకస్మృతితస్మాత్. ౪౩౫. ౪౪౫. మదంశజ ఇత్యనంతరం “మద
 ర్చనాథముత్పన్నో విఖనా బ్రహ్మవిత్తమ” ఇత్యర్థకం శ్లోకార్థం శ్రుతి
 తు స్మాత్. ౪౪౬. వైఖానస విఖనస్సంబంధి శ్రేష్ఠ్యైః శ్రుతిస్మృ
 తి పురాణేభ్యో మితం శ్రమితం భవతి. ౪౪౭. తస్మాచ్ఛ్రేష్ఠత్వాద్ధేతో
 ర్వైఖానసై ర్విఖనస్మాత్తానుయాయితేన మునినా విఖనోనామ్నా
 మాం సర్వేష్వర్చపయన్తు. ౪౪౮. అత్ర భగవదర్చనాసముత్సాహానా
 దేహానాం భగవదాశ్రయణం భగవతా న్వార్చనే ముఖ్యాధికారినిరూ

పదుకోట్లు పశువులు (ఇందు చతుష్పద జంతువులన్నియు చేరును.) ఇట్లు ప్రాణి
 సంఖ్య వివరింపబడినది. ఈ ప్రాణులన్నిటిని దాటి యావల మహవ్య జన్మంబు సంభవిం
 చును. 3౪. (మనుష్యజన్మంబునందును బ్రాహ్మణత్రియ వైశ్యశూద్రులను చ
 తుర్వణ్య విభాగంబు గలదు.) ఇట్లు చతుర్వణ్యములందును ఉత్తమమగు బ్రాహ్మ
 ణజన్మమందు యెడతెగక నూరు జన్మంబులనెత్తి యీవిధమున బ్రహ్మజాత తపః
 ఫలంబుచే నెవ్వడు వైఖానసత్వమును ఆనగా వైఖానస జన్మమును పొందునామో
 త సంజాతుడను నాతడు సర్వప్రాణికోటియందు మత్తము డగుదున్నాడని ౪౪౫
 (నాయర్చనము నేయనియత్తమై బ్రహ్మవిత్తము డను విఖనసుగు సృజియింపబడినాడని)
 ఈ ప్రకారంబగు విఖనసుని మహత్త్వము శ్రుతిస్మృతి పురాణముల వలన స్పష్టముగ
 నుద్ఘోషింపబడుచున్నది. ౪౪౫. కావున నామహాషిణి పురస్కరించుకొని మీరం
 దమును నవ్వర్చింప వలయును. ఇయ్యదియే పరమ రహస్యము. విఖనసునివంటి యథి
 కారము తత్సత్తానుసారములకు నేననుగ్రహించి యుండటంచేసి వైఖానసులును నట్టి

